

«Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών»

Δημιουργική Γραφή

Διπλωματική Εργασία

Η σημασία του χρόνου και του χώρου
στα μυθιστορήματα μιας ημέρας

Δέσποινα Δημητριάδου

Α' Επιβλέπων καθηγητής: Θωμάς Συμεωνίδης

Συν-επιβλέπων καθηγητής: Πασχάλης Νικολάου

Πάτρα, Ιούνιος 2022

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Η σημασία του χρόνου και του χώρου
στα μυθιστορήματα μιας ημέρας

Δέσποινα Δημητριάδου

Επιτροπή Επίβλεψης Πτυχιακής / Διπλωματικής Εργασίας

Α' Επιβλέπων Καθηγητής:

Θωμάς Συμεωνίδης

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Πασχάλης Νικολάου

Πάτρα, Ιούνιος 2022

Περίληψη

Ένα ιδιαίτερο αναγνωστικό ενδιαφέρον είχαν πάντα για μένα τα μυθιστορήματα, των οποίων η πλοκή εκτυλίσσεται μέσα στο πολύ στενό φυσικό χρονικό πλαίσιο του ενός 24ώρου. Ενδεικτικά θα αναφέρω μερικά από αυτά όπως, το αξεπέραστο *Οδυσσέας* του James Joyce, που παρά τον θηριώδη όγκο που διαθέτει, η χρονική διάρκεια της υπόθεσής του δεν ξεπερνάει μία πλήρη μέρα. Άλλο παράδειγμα είναι το σύντομο σε έκταση, αλλά πλούσιο σε ένταση, *Monderato Cantabile* της Marguerite Duras, το οποίο μέσα σε ένα συνηθισμένο πρωινό λίγων μόλις ωρών, εξιστορεί με τρόπο συναρπαστικό και αγωνιώδη, το χρονικό ενός εγκλήματος πάθους.

Η συγκεκριμένη εργασία χωρίζεται σε δύο διακριτά τμήματα: το θεωρητικό και το δημιουργικό. Το ερευνητικό μου ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στον τρόπο που επιδρά το περιορισμένο χρονικό πλαίσιο για τη συγγραφή ενός μυθιστορήματος, λαμβάνοντας υπόψιν κυρίως τους παράγοντες του χρόνου και του χώρου με την ευρεία τους έννοια. Η μελέτη μου εστιάστηκε στον εντοπισμό, την καταγραφή αλλά και τον σχολιασμό του τρόπου που εργαλειοποιείται ο χρόνος και ο χώρος και χρησιμοποίησα ως βάση για την άντληση παραδειγμάτων ένα διαφορετικό έργο για κάθε παράγοντα. Προσπάθησα να εντοπίσω τυχόν συγκλίσεις ή αποκλίσεις ανάμεσα στα δύο κείμενα-αναφορές που χρησιμοποίησα και να καταγράψω τις όποιες ομοιότητες ή/και διαφορές μεταξύ τους.

Προς μεγάλη μου έκπληξη η λίστα των έργων που εντόπισα και που πληρούσαν τον χρονικό περιορισμό της μιας ημέρας ήταν αρκετά πλούσια. Για τις ανάγκες όμως της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας, επέλεξα ως βάση μελέτης δύο ξεχωριστά έργα, από γυναίκες συγγραφείς, κάθε ένα από τα οποία έχει αφήσει το δικό του αποτύπωμα στο χώρο της λογοτεχνίας. Από την σπουδαία Virginia Woolf, επέλεξα το κλασικό μυθιστόρημα *Η κυρία Ντάλογουε* (1925) ενώ από την πολλά υποσχόμενη Rachel Cusk επέλεξα το πολυσυζητημένο *Άρλινγκτον Παρκ* (1996). Για το δημιουργικό σκέλος αυτής της εργασίας, επιχείρησα τη συγγραφή δύο σύντομων κειμένων-παρωδίες τα οποία προσπάθησα να ακολουθήσουν, στο μέτρο του δυνατού, τη φόρμα και το ύφος κάθε ενός από τα υπό μελέτη έργα. Το πρώτο από τα δύο κείμενα επικεντρώνεται εμφανικά στον παράγοντα του χώρου ενώ το δεύτερο, στον παράγοντα του χρόνου. Η εργασία ολοκληρώνεται με συμπεράσματα.

Λέξεις – Κλειδιά

Χώρος, χρόνος, παρωδία, μιας ημέρας μυθιστόρημα, μοντερνισμός, μεταμοντερνισμός.

Abstract

Of particular interest to me have always been the novels, the plot of which unfolds within the very narrow natural time frame of a 24-hour period. Indicatively, I will mention some of them, such as the unsurpassed *Odysseus* of James Joyce, who, despite his huge volume, the duration of his case does not exceed one full day. Another example is the short but intense *Monderato Cantabile* by Marguerite Duras, which in a typical morning of just a few hours, narrates in a fascinating and agonizing way, the chronicle of a crime of passion.

This work is divided into two distinct sections: the theoretical and the creative. My research interest focused on how the limited time frame for writing a novel works, taking into account mainly the factors of time and space in their broadest sense. My study focused on identifying, recording and commenting on how time and space are instrumentalized and I used a different task for each factor as a basis for drawing examples. I tried to identify any convergences or discrepancies between the two reference texts I used and to record any similarities and / or differences between them.

To my great surprise the list of works that I located and that met the time limit of one day was quite rich. However, for the needs of this dissertation, I chose as a basis for study two separate works, by women authors, each of which has left its own mark in the field of literature. From the great Virginia Woolf, I chose the classic novel *Mrs. Dalloway* (1925) while from the promising Rachel Cusk I chose the much-discussed *Arlington Park* (1996). For the creative part of this work, I attempted to write two short texts-parodies which I tried to follow, as much as possible, the form and style of each of the works under study. The first of the two texts focuses emphatically on the factor of space while the second, on the factor of time. The work is completed with conclusions.

Keywords

Space, time, parody, one day novel, modernism, postmodernism.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	05
Abstract.....	06
Περιεχόμενα.....	08
A. Θεωρητικό Μέρος	
• Μυθιστορήματα μιας ημέρας και η αξία της καθημερινότητας.....	10
• Μοντερνισμός και Μεταμοντερνισμός.....	13
• Τα έργα	
◦ Η κυρία Ντάλογουέ της Virginia Woolf.....	15
◦ Το Άρλινγκτον Παρκ της Rachel Cusk.....	20
• Virginia Woolf – Rachel Cusk: Ο χρόνος έχει σημασία.....	22
• Η παρωδία στα μυθιστορήματα της μιας ημέρας.....	24
B. Δημιουργικό Μέρος – Συγγραφή Παρωδίας	
• Τίτλος Παρωδίας: 'Απολις.....	28
• Τίτλος Παρωδίας: Η Γενική Συνέλευση.....	36
Συμπεράσματα.....	42
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	43

Α. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Μυθιστορήματα μιας ημέρας και η αξία της καθημερινότητας

Αριθμητικά, τα μυθιστορήματα των οποίων η υπόθεση εκτυλίσσεται μέσα στο στενό χρονικό πλαίσιο του ενός εικοσιτετραώρου, είναι αρκετά περιορισμένα σε σχέση με το συνολικό αριθμό των μυθιστορημάτων που αντίστοιχα κυκλοφορούν στην αγορά. Αναπόφευκτα περιορισμένος είναι κατά συνέπεια και ο αριθμός των κριτικών έργων αλλά και των δοκιμίων που μελετούν σε βάθος τα λεγόμενα *one-day novels*¹. Αυτού του τύπου τα έργα, στη μεγάλη τους πλειοψηφία αποτυπώνουν την καθημερινότητα. Θεματικά εστιάζουν σε σκέψεις που απασχολούν σε ημερήσια βάση την μεγάλη μερίδα των ανθρώπων. Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι ο μικρός αριθμός μυθιστορημάτων που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία σε σχέση με το μεγάλο εύρος του κοινού που μπορεί να ταυτιστεί με αυτά, είναι ένα λογοτεχνικό “παράδοξο”.

Μια συστηματικότερη μελέτη αυτής της λογοτεχνικής φόρμας ίσως και να έριχνε φως στα πεδία αλλά και τους τρόπους με τους οποίους το όριο του χρόνου, επηρεάζει την πλοκή της κάθε αφήγησης. Σε πρώτο επίπεδο είναι ίσως εύλογο να προβληματίσει κάποιον επίδοξο συγγραφέα ή αναγνώστη τι θα ήταν δυνατόν να συμβεί κατά τη διάρκεια μίας μόνο ημέρας ή μέσα σε λίγες μόνο ώρες, ώστε αυτό να αποτελέσει και αντικείμενο έμπνευσης και αναφοράς ενός ολόκληρου μυθιστορήματος. Η καθημερινή ζωή είναι αρκετά πλούσια και εμπεριέχει το στοιχείο της επανάληψης, της έκπληξης μαζί με την έννοια του χρόνου. Αυτό το πλαίσιο αποτελεί ένα πραγματικά μεγάλο πεδίο ιδεών από το οποίο ένας συγγραφέας μπορεί να αντλήσει αστείρευτη έμπνευση. Με απλά λόγια, μέσα σε μια μέρα ή σε ελάχιστες μόλις ώρες, τα πάντα μπορούν να συμβούν.

Αξίζει ίσως να αναφερθεί σε αυτό το σημείο, ότι η πλειοψηφία των μυθιστορημάτων που εστιάζουν θεματικά στην έννοια της καθημερινότητας, αν και εντοπίζονται κυρίως στα λογοτεχνικά ρεύματα του μοντερνισμού και του μεταμοντερνισμού, έχουν καταβολές από το λογοτεχνικό ρεύμα του ρομαντισμού.² Ο μεγάλος μετασχηματισμός στον τρόπο αντίληψης της καθημερινότητας κάνει την εμφάνισή του στα τέλη του 19ου με τις αρχές του 20ου

1 Randal B (2016). *A day's time: the one-day novel and the temporality of the everyday*, *New Literary History*, 47(4), σσ. 591

2 ό.π., σσ. 592

αιώνα. Από το 1798, στις Λυρικές μπαλάντες του Γουέρτζγουερθ και του Κόλεριτζ³ καταγράφονται περιστατικά αλλά και καταστάσεις από την κοινή ζωή και γίνονται το επίκεντρο της αφήγησης με πολλές λεπτομέρειες και μάλιστα σε γλώσσα απλή, ίδια ακριβώς με εκείνη που μιλάει στις καθημερινές του επαφές ο μέσος άνθρωπος. Αυτό που στη ορολογία της λογοτεχνίας ονομάστηκε ως *slice of life* απαντάται όλο και συχνότερα στα έργα της περιόδου αυτής. Τα μυθιστορήματα *Οδυσσέας* του James Joyce (1922) και *Η κυρία Ντάλογουέη* της Virginia Woolf (1925), ανήκουν στο λογοτεχνικό ρεύμα του Μοντερνισμού και είναι δύο από τα πιο αντιπροσωπευτικά έργα της συγκεκριμένης κατηγορίας. Τα δύο αυτά λογοτεχνικά έργα είναι πολύ σημαντικά, αποτελούν σημείο αναφοράς και μελέτης γιατί έχουν επηρεάσει σε πολύ μεγάλο βαθμό τις προσδοκίες που μπορεί να αντλήσει το αναγνωστικό κοινό από την συγκεκριμένη λογοτεχνική φόρμα.⁴ Υπάρχουν βέβαια και ορισμένα εξαιρετικά δείγματα μυθιστορημάτων της μιας ημέρας, πιο σύγχρονα, όπως για παράδειγμα το *Άρλιγκτον Πάρκ* της Rachel Cusk (2006) που θα εξετάσουμε αναλυτικά παρακάτω ή το *Σάββατο* του Ian McEwan (2005), στο οποίο ένας συνηθισμένος και απόλυτα ευχαριστημένος με τη ζωή του άνθρωπος, ξεκινάει μια μέρα χαλάρωσης γεμάτη από ευχάριστες δραστηριότητες ώσπου ένα ασήμαντο ατύχημα, θα του την μετατρέψει στον απόλυτο εφιάλη. Αν και υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα μυθιστορήματα της μιας ημέρας του 21ου αιώνα με εκείνα του 19ου και 20ου αιώνα ως προς τον τρόπο που συσχετίζονται με την καθημερινότητα των ηρώων τους ή των αναφορών τους, το μεταμοντέρνο μυθιστόρημα φέρει μέσα του την κληρονομιά από το μυθιστόρημα του μοντερνισμού. Συνεπώς η μελέτη μυθιστορημάτων όπως *Η κυρία Ντάλογουέη* της Woolf είναι σημαντική για την κατανόηση μυθιστορημάτων όπως το *Άρλιγκτον Πάρκ* της Cusk.⁵

Στη λογοτεχνική φόρμα των μυθιστορημάτων της μιας ημέρας, το εύρος των χαρακτηριστικών στα οποία μπορεί ένας μελετητής της λογοτεχνίας να εστιάσει, είναι μεγάλο. Παρόλα αυτά ο παράγοντας χρόνος ίσως και να αποτελεί τον ελκυστικότερο όλων για τους μελετητές της συγκεκριμένης λογοτεχνικής φόρμας. Για παράδειγμα, το ποια ημέρα της εβδομάδας επιλέγεται από το συγγραφέα, όπως στο μυθιστόρημα του Ian McEwan που αναφέρθηκε λίγο πιο πάνω ή το σε ποιες ώρες από ένα εικοσιτετράωρο δίνεται η μεγαλύτερη

3 Travers M. (2005). *Εισαγωγή στη Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία από τον Ρομαντισμό ως τον Μεταμοντερνισμό*, (μτφ. Ναούμ Ι., Παπαηλιάδη Μ.), Εκδόσεις Βιβλιόραμα, 1η Έκδοση, σσ. 56

4 Randal B (2016). *A day's time: the one-day novel and the temporality of the everyday*, *New Literary History*, 47(4), σσ. 594

5 ό.π., σσ. 595

έμφαση όπως στα μυθιστορήματα της Woolf και της Cusk, μπορεί να δώσουν τελείως διαφορετικές ερμηνείες για την συσχέτιση του χρόνου με την έννοια του καθημερινού.

Η κλίμακα της ανθρώπινης εμπειρίας είναι περιορισμένη. Η Virginia Woolf για παράδειγμα στην κα Ντάλογουέη επιχείρησε μέσα σε λιγότερο από ένα 24ωρο να χωρέσει αφηγηματικά μια ολόκληρη ζωή. Αντίστοιχα η Rachel Cusk χρησιμοποίησε το χώρο για να συμπεριλάβει τις ζωές ταυτόχρονα πολλών ανθρώπων με ανάλογο τρόπο. Οι παράγοντες του χρόνου και του χώρου μετατρέπονται σε συμβολικά ορόσημα των μικρόκοσμων γύρω από τους οποίους κινείται η πλοκή του κάθε μυθιστορήματος. Η πολυτέλεια του βραδύτερου ρυθμού που δίνεται στα μυθιστορήματα της μιας ημέρα επιτρέπει και την ενασχόληση με περισσότερες λεπτομέρειες που κάτω από άλλες συνθήκες προσπερνιούνται. Λαμβάνοντας υπόψιν μας ότι όλοι οι άνθρωποι δεν δίνουν την ίδια βαρύτητα στα πράγματα που συμβαίνουν γύρω τους ή δεν είναι το ίδιο παρατηρητικοί μπορούμε εύκολα να συνειδητοποιήσουμε το τεράστιο θεματικό εύρος που μπορεί να καλυφθεί στα one-day novel που εστιάζουν στην εξερεύνηση των λεπτομερειών της καθημερινότητας.

Μοντερνισμός και Μεταμοντερνισμός

Στο πρώτο μισό του εικοστού αιώνα διαμορφώθηκε από τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και καθιερώθηκε ως δόκιμος όρος η “Μοντερνιστική Λογοτεχνία”, η οποία κινήθηκε μεταξύ πειραματισμού και παράδοσης⁶. Η Βιρτζίνια Γουλφ μία από τους κύριους εκφραστές του μοντερνισμού, άρχισε να γράφει μυθιστοριογραφία γύρω στο 1915, σε μια εποχή που ο Τζέιμς και ο Κόνραντ είχαν ήδη αποχωρήσει από τη βικτοριανή σύμβαση του μυθιστορήματος ως κοινωνική κωμωδία ή κοινωνική τραγωδία. Αρκετοί από τους περιορισμούς που όριζε μέχρι τότε το λογοτεχνικό ρεύμα του ρεαλισμού είχαν ήδη ξεπεραστεί και πλέον οι συγγραφείς της περιόδου αυτής έδειχναν μια ξεκάθαρη πρόθεση στο να περάσουν σε μια βαθύτερη περιοχή κοινωνικού προβληματισμού έξω από την λελογισμένη χρονική αλληλουχία των γεγονότων.⁷ Στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος αυτή την περίοδο τοποθετήθηκε ο παράγοντας χρόνος και ο τρόπος που αυτός συσχετίζεται με το συνειδησιακό.

Ίσως ένα από τα πιο σημαντικά επιτεύγματα του Μοντερνισμού να ήταν η εναρμόνιση της σκέψης με τον γραπτό λόγο. Η “ριζική αποσύνδεση υποκειμένου και γλώσσας”⁸ αποτέλεσε ένα σημείο συζήτησης και προβληματισμού στους λογοτεχνικούς κύκλους. Το πλαίσιο της διαφορετικότητας μεταξύ του τρόπου που σκεφτόμαστε και του τρόπου που αποτυπώνουμε στο χαρτί τις σκέψεις αυτές κάποιους συγγραφείς τους βοηθούσε να απελευθερωθούν ενώ άλλους τους προκαλούσε ένα αίσθημα καταπίεσης. Για την Βιρτζίνια Γουλφ αυτός ο αδόμητος καταγιγισμός των ιδεών που βομβαρδίζει καθημερινά το μυαλό του συγγραφέα, η επιφανειακά ασύνδετη σύνθεση από εντυπώσεις, εικόνες, ιδέες, σκέψεις υπήρχε τρόπος να αποτυπωθούν γραπτά και να δωθούν στο αναγνωστικό κοινό ως αισθητική δομή⁹. Ο Μοντερνισμός γίνεται αποδεκτός λογοτεχνικός όρος μόλις το 1920¹⁰.

Μετά το 1945 στην Ευρώπη η λογοτεχνία κουβαλούσε το βαρύ φορτίο και τα τραύματα της μεταπολεμικής περιόδου. Η συλλογική ντροπή μετά το άνοιγμα των στρατοπέδων, η αποξένωση, η φρίκη του παρόντος αλλά και μια γενικευμένη απαισιοδοξία βάραινε το κοινωνικό αίσθημα. Η αντοχή των ιδανικών στο σύγχρονο κόσμο αμφισβητείται

6 Travers M. (2005). *Εισαγωγή στη Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία από τον Ρομαντισμό ως τον Μεταμοντερνισμό*, (μτφ. Ναούμ Ι., Παπαηλιάδη Μ.), Εκδόσεις Βιβλιόραμα, 1η Έκδοση, σσ. 195

7 Structural Patterns, σσ. 440

8 Travers M. (2005). *Εισαγωγή στη Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία από τον Ρομαντισμό ως τον Μεταμοντερνισμό*, (μτφ. Ναούμ Ι., Παπαηλιάδη Μ.), Εκδόσεις Βιβλιόραμα, 1η Έκδοση, σσ. 231

9 ό.π., σσ. 232

10 ό.π., σσ. 196

ενώ πλήθος παραδοσιακών πεποιθήσεων και αξιών μπαίνουν στο στόχαστρο της κριτικής αποδόμησης. Οι λογοτεχνικοί χαρακτήρες αυτής της περιόδου έχουν νέες ιδιότητες, παρουσιάζονται αποξενωμένοι από το παρελθόν και ιδιαίτερα ανήσυχοι για το μέλλον. Είναι πρόσωπα που ακροπατούν πάνω σε εύθραυστες ισορροπίες, παλεύουν να επιβιώσουν μέσα σε συμβιβασμούς που συχνά έρχονται κόντρα με τα προσωπικά τους θέλω, τα όνειρα και τις επιδιώξεις τους. Στις σύγχρονες καταναλωτικές κοινωνίες που ζουν το αντίτιμο της επιβίωσής τους είναι τα ιδανικά τους. Η λογοτεχνική στρατηγική και η αισθητική στον Μεταμοντερνισμό ήταν κοινά παρά τις όποιες διαφοροποιήσεις σε σχέση με τις προθέσεις και τη θεματολογία¹¹. «*Οι μεταμοντερνιστές απέρριπταν τον δογματικό χαρακτήρα των ιδεολογιών τις οποίες ασπάζονταν οι προγενέστερες γενιές*»¹². Συγγραφείς κυρίως από την πλευρά του φεμινιστικού κινήματος απομυθοποίησαν μια σειρά από βαθιά θεμελιωμένα κοινωνικά στερεότυπα γύρω από τις ερωτικές σχέσεις, του θεσμού του γάμου, της πατριαρχίας, των έμφυλων κοινωνικών ρόλων και της μητρότητας. Και στα δύο λογοτεχνικά ρεύματα έννοιες όπως η μνήμη, η ταυτότητα, η αγάπη, η απώλεια και ο θάνατος αντιμετωπίζονται ως διαρκείς πραγματικότητες¹³.

11 Travers M. (2005). *Εισαγωγή στη Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία από τον Ρομαντισμό ως τον Μεταμοντερνισμό*, (μτφ. Ναούμ Ι., Παπαηλιάδη Μ.), Εκδόσεις Βιβλιόραμα, 1η Έκδοση, σσ. 353

12 ό.π., σσ. 357

13 ό.π., σσ. 363

Τα έργα

Η κυρία Ντάλογουεϊ της Virginia Woolf

Η Adeline Virginia Stephen ή Virginia Woolf, όπως ήταν ευρέως γνωστή στους λογοτεχνικούς κύκλους και το αναγνωστικό κοινό, γεννήθηκε το 1882. Από το 1910, ανήκε στους πρωτοπόρους που ασχολήθηκαν στην Αγγλία με ένα καινούργιο λογοτεχνικό ρεύμα, τον Μοντερνισμό. Την περίοδο αυτή, η κοινωνία του δυτικού κόσμου έχει ήδη ξεκινήσει να μεταβάλλεται ως προς τον τρόπο που συμπεριφέρεται, αλλά και που αντιλαμβάνεται το περιβάλλον της. Η Virginia Woolf με το ανήσυχο πνεύμα της διέκρινε στα σπάργανά της αυτή την θεμελιώδη αλλαγή στον ανθρώπινο χαρακτήρα του δυτικού κόσμου, ενώ ποτέ δεν έπαυε να διατηρεί και να εκφράζει σε κάθε ευκαιρία που της δινόταν τους ενδιασμούς της σχετικά με την διείσδυση της επανάστασης της Πρωτοπορίας “*στα ίδια τα θεμέλια και τους κανόνες της λογοτεχνικής κοινότητας*”.¹⁴ Για τους λογοτεχνικούς κύκλους του Λονδίνου αποτέλεσε μια από τις σημαντικότερες γυναικείες φωνές, ενώ υπήρξε ενεργό μέλος της Ομάδας διανοήσης Μπλούμσμπερυ κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου. Παρά τις επιτυχίες, η χρόνια κατάθλιψη από την οποία έπασχε τελικά κατάφερε να την νικήσει και λίγο μετά την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, να την οδηγήσει στην αυτοκτονία, στις 28 Μαρτίου του 1941.

Ένα από τα πιο γνωστά της μυθιστορήματα που αγαπήθηκε από το αναγνωστικό κοινό και μεταφέρθηκε τόσο στο θεατρικό σανίδι όσο και στις κινηματογραφικές αίθουσες είναι, *Η κυρία Ντάλογουεϊ*. Το μυθιστόρημα της Woolf, δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά το 1925. Η υπόθεση επικεντρώνεται σε μία μόνο μέρα από τη ζωή της 52χρονης Κλαρίσα Ντάλογουεϊ και εκτυλίσσεται σε λιγότερο από 12 περίπου ώρες, μια τυχαία Τετάρτη, ενός απροσδιόριστου χρονολογικά Ιουνίου. Κατά τη διάρκεια της ημέρας αυτής το κοινό παρακολουθεί την κα Ντάλογουεϊ από νωρίς το πρωί να κάνει όλες τις απαραίτητες προετοιμασίες για τη δεξίωση που έχει προγραμματίσει το ίδιο βράδυ. Πρώτο της μέλημα η προμήθεια των λουλουδιών από το ανθοπωλείο της γειτονιάς της. Η επιστροφή της στο σπίτι, συνοδεύεται από την απροειδοποίητη επίσκεψη του Πήτερ Γουόλς, τον μεγάλο της έρωτα με τον οποίο υπήρξε αρραβωνιασμένη όταν εκείνη ήταν μόλις δεκαοκτώ χρονών.

14 Travers M. (2005). *Εισαγωγή στη Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία από τον Ρομαντισμό ως τον Μεταμοντερνισμό*, (μτφ. Ναούμ Ι., Παπαηλιάδη Μ.), Εκδόσεις Βιβλιόραμα, 1η Έκδοση, σσ. 205

Η Κλαρίσα, ανήκει στη μεσαία τάξη, είναι παντρεμένη πάρα πολλά χρόνια με τον Ρίτσαρντ Ντάλογουεη που υπηρετεί στο Κοινοβούλιο, με το κόμμα των συντηρητικών. Σύμφωνα με την ίδια, *“το μοναδικό της χάρισμα... ήταν ότι καταλάβαινε τους ανθρώπους από ένστικτο.”*¹⁵ Σε αυτό το ένστικτο ίσως βασίστηκε και η επιλογή της να παντρευτεί τελικά τον Ρίτσαρντ και όχι Πήτερ που αν και ήταν ο μεγάλος έρωτας της ζωής της, η σχέση τους εμπεριείχε πάντα μια μεγάλη αντιπαλότητα και θύμιζε ένα παιχνίδι εξουσίας. Η Κλαρίσα από την έναρξη της σχέσης τους είχε καταλάβει ότι *“με τον Πήτερ έπρεπε να μοιράζονται τα πάντα δεν επιτρεπόταν κανένα μυστικό. Κι αυτό ήταν ανυπόφορο”*.¹⁶ Έτσι, με την πρώτη καλή αφορμή που της δόθηκε, διέλυσε τον αρραβώνα τους και φρόντισε να απομακρυνθεί από μια σχέση γεμάτη τοξικότητα, *“ειδαλλιώς θα ρήμαζαν τη ζωή τους, θα καταστρέφονταν και οι δύο”*. Αυτή την απόφαση, ο Πήτερ, δεν κατάφερε όχι μόνο να την αλλάξει, αλλά ούτε και να την αποδεχτεί. Η επιλογή του Ρίτσαρντ από την άλλη, δικαίωσε το ένστικτο της κυρίας Ντάλογουεη αφού, αποδείχτηκε μέσα στην πάροδο των χρόνων, ένας στοργικός πατέρας και σύζυγος. Οι δυο τους μέσα στα χρόνια της κοινής τους συμβίωσης, ανέπτυξαν μια αρμονική σχέση γεμάτη από στοργή, ελευθερία και κατανόηση που είχε θετικό πρόσημο στην οικογένεια που δημιούργησαν. Η κυρία Ντάλογουεη, όπως και οι πρωταγωνίστριες της Cusk όπως θα δούμε παρακάτω, κατοικεί σε ένα εύπορο προάστιο. Εξάλλου στο Μπώρτον, όπως της άρεσε να λέει *“βρίσκονταν όλα όσα εκείνη αγαπούσε: η ζωή· το Λονδίνο· αυτή η στιγμή του Ιουνίου.”*¹⁷

Μετά την κυρία Ντάλογουεη, ένα πρόσωπο-κλειδί στο έργο της Woolf, είναι ο Σέπτιμος Γουώρεν Σμιθ, ένας ανερχόμενος νεαρός ποιητής που έτρεφε μεγάλη αδυναμία στον Σαίξπηρ, μέχρι πριν καταταγεί, στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο τραυματισμός του στο πεδίο της μάχης αλλά και η απώλεια του φίλου του Έβανς, του προκάλεσε έναν ισχυρό νευρικό κλωνισμό. *“Ο θάνατος της ψυχής”*¹⁸ του Σέπτιμος, ήταν ο μεγαλύτερός του φόβος. Ήταν ο τρόμος που τον στοίχειωνε τον ύπνο του και τον έκανε να πετάγεται πάντα μέσα σε ένα αίσθημα πανικού, Τον Σέπτιμο, τον παρακολουθεί ένας διάσημος ψυχίατρος, στον οποίο φροντίζει να τον πηγαίνει η νεαρή σύζυγός του. Αν και ο Σέπτιμος έχει αυτοκτονικές τάσεις που τις εκδήλωνε λεκτικά και σωματικά σε τακτά χρονικά διαστήματα, σε δημόσιους χώρους και μπροστά σε τρίτους, φέρνοντας τη σύζυγό του σε πολύ δύσκολη θέση, ο ψυχίατρός του όποτε τον επισκέπτονταν της επαναλάμβανε επίμονα ότι δεν διέκρινε κάποιο σοβαρό

15 Βιρτζίνια Γ. Η κυρία Ντάλογουεη, (μτφ.Κερεβάντη Δ., Βαλούρδος Γ.), Εκδόσεις Γράμματα, σσ. 15

16 ό.π., σσ. 14

17 Βιρτζίνια Γ. Η κυρία Ντάλογουεη, (μτφ.Κερεβάντη Δ., Βαλούρδος Γ.), Εκδόσεις Γράμματα, σσ. 10

18 ό.π., σσ. 70

πρόβλημα. Ήταν μια εποχή που η αυτοκτονία για έναν άντρα εκλαμβάνονταν ως δειλία, όμως ο Σέπτιμος Γουόρεν Σμιθ είχε το δικό του “ελαφρυντικό”, “ο Σέπτιμος είχε πολεμήσει· ήταν γενναίος ο Σέπτιμος· όμως τώρα είχε χάσει το μυαλό του.”¹⁹ Ο Σερ Γουίλιαμ, σχεδίαζε να προχωρήσει στον εγκλεισμό του Σμιθ σε κάποιο ψυχιατρικό ίδρυμα χωρίζοντάς τον από την αγαπημένη του σύζυγό.

Μέχρι να φτάσει η ώρα της δεξίωσης που με τόση επιμέλεια οργάνωσε η κυρία Ντάλογουεη φροντίζοντας κάθε λεπτομέρεια και εξασφαλίζοντας την παρουσία των καλεσμένων της, τίποτα το συγκλονιστικό ή το ασυνήθιστο δεν θα διαταράξει την εξέλιξη αυτής της μέρας. Το μοτίβο της καθημερινότητας στον Μπώρτον είναι οικείο. Οι ώρες κυλούν, οι συναντήσεις με “στρατιές ολόκληρες ανθρώπων” που ζουν στην ίδια πόλη διαδέχονται η μία την άλλη όπως και οι επισκέψεις στο πάρκο, στα μαγαζιά, οι συζητήσεις αλλά και πλήθος αναμνήσεων που εισβάλλουν απρόσμενα και απανωτά στο μυαλό της Κλαρίσα κάνοντας το χρόνο να διαστέλλεται και να συστέλλεται σαν ένας οργανισμός αυτόνομος που χαράζει την δική του πορεία μέσα στο φυσικό χρόνο. Αναμνήσεις που φέρνει μια τυχαία στιγμή, ένα άκουσμα ή μία εικόνα και χαραχτηκαν στη μνήμη της Κλαρίσα. “Στο κάτω κάτω, αναμνήσεις έχουν όλοι απ’ τη ζωή”²⁰, ακόμα και αν κάπου αφέθηκαν στη λήθη ποτέ δεν κατάφεραν να διαγραφούν από το μυαλό της, εξάλλου “κάτι τέτοιες στιγμές είναι μπουμπούκια στο δέντρο της ζωής, λουλούδια του σκότους”²¹

Εκεί που ροή μιας συνηθισμένης μέρας, μπλέκει με το παρελθόν, τις αναμνήσεις, τις τυχαίες κουβέντες και τα οράματα της Κλαρίσα, στο πλάνο της αφήγησης η Woolf, φέρνει ξανά τον Σέπτιμο και τη σύζυγό του, τη Λουκρητία, μέσα στον ιδιωτικό χώρο του διαμερίσματός τους. Απολαμβάνουν μερικές -σπάνιες πλέον- στιγμές ευτυχίας μαζί λίγο πριν εισέλθουν στο σπίτι τους οι άντρες που έχει στείλει ο ψυχίατρός του για να τον μεταφέρουν στο άσυλο. Ο μεγαλύτερος φόβος που αντιμετωπίζει ο Σέπτιμος μέσα στα παραληρήματά του είναι “Ο θάνατος της ψυχής”²². Στο πρόσωπο του γιατρού του Χολμς που προσπαθεί να τον πλησιάσει, βλέπει τον άνθρωπο που θα προσπαθήσει να καταστρέψει όση από την ψυχή του έχει απομείνει. Ο τρόμος που τον καταπίνει και σε μια ανέλπιδη προσπάθεια να ξεφύγει της μοίρας του θα προκαλέσει τον βίαιο θάνατο του πηδώντας από το παράθυρο.

Το συγκλονιστικό αυτό συμβάν ακολουθεί μια αφήγηση σε χρόνο σχεδόν παράλληλο. Την ίδια στιγμή που ακούγεται στον αέρα της πόλης ο ήχος του ασθενοφόρου που

19 Βιρτζίνια Γ. Η κυρία Ντάλογουεη, (μτφ.Κερεβάντη Δ., Βαλούρδος Γ.), Εκδόσεις Γράμματα, σσ 31

20 ό.π., σσ 15

21 ό.π., σσ 38

22 ό.π., σσ. 70

κατευθύνεται στην οικεία των Σμιθ προκειμένου να μεταφέρει το άψυχο σώμα του νεαρού βετεράνου, η συγκέντρωση των καλεσμένων στη δεξίωση της Κλαρίσα βρίσκεται σε εξέλιξη. Στο σπίτι της Κλαρίσα, πραγματοποιείται μια ιδιότυπη παρέλαση αφού από τα μάτια του αναγνώστη θα περάσει η πλειοψηφία των χαρακτήρων του μυθιστορήματος, στο ίδιο ακριβώς μοτίβο δηλαδή, που ακολουθεί και η Rachel Cusk, στο δείπνο της Κριστίν Λάνχαμ. Η είδηση της αυτοκτονίας του Σέπτιμους θα φτάσει και στους καλεσμένους της Κλαρίσα. Εκείνη θα αποτραβηχτεί για λίγο στην προστασία ενός μικρού δωματίου για να σκεφτεί το συμβάν χωρίς τη διάσπαση του κόσμου. Νοιώθει όχι μόνο να ταυτίζεται αλλά και να θαυμάζει τον Σέπτιμους ο οποίος αντί να υποταχτεί και να παραδώσει την ψυχή του επέλεξε να πεθάνει. Για την απώλειά του ωστόσο η κυρία Ντάλογουεη αισθάνεται μερίδιο ευθύνης. Καθώς η δεξίωση πλησιάζει στο τέλος της και οι καλεσμένοι έχουν αρχίσει να αποχωρούν από το σπίτι της φιλόξενης οικοδέσποινας ο Πήτερ, βλέποντας μπροστά του την Κλαρίσα νοιώθει να τον πλημμυρίζει «εξαίσιος συγκίνηση»²³ Τίποτα δεν μπορεί να μεταβάλλει καθώς φαίνεται το επαναληπτικό μοτίβο των συμπεριφορών και των αντιδράσεων της καθημερινότητας των πρωταγωνιστών της Woolf όπως τίποτα δεν αλλάζει επί της ουσίας, στο κλείσιμο της ημέρας και για τους πρωταγωνιστές στο Άρλινγκτον Παρκ της Cusk.

Ως προς τη δομή του το μυθιστόρημα αυτό, χωρίζεται σε 10 κεφάλαια τα οποία δε φέρουν κάποιο τίτλο όμως συνδέονται άμεσα μεταξύ τους, σε αντίθεση με το μυθιστόρημα της Cusk όπου κάθε κεφάλαιο λειτουργεί σαν μεμονωμένο και αυτοτελές επεισόδιο στην ίδια θεματική σειρά. Το τέλος δηλαδή του ενός κεφαλαίου, αποτελεί την έναρξη του επόμενου, είτε χρησιμοποιώντας μια συνδετική είτε μια νοηματική πρόταση, όπως για παράδειγμα στο κλείσιμο του τέταρτου κεφαλαίου λέει «*Αλλά σε ποιόν θα δώσει ο μοναχικός ταξιδιώτης απάντηση;*»²⁴ την οποία ακολουθεί νοηματικά στην έναρξη του πέμπτου κεφαλαίου η φράση «*Έτσι η γριά νταντά έπλεκε πλάι στο κοιμισμένο μωρό στο Ρήτζερντ Πάρκ, ενώ ο Πήτερ Γουόλς ροχάλιζε.*»²⁵ Η κυρία Ντάλογουεη, χωρίζεται σε 3 πράξεις.

Η Woolf, δεν ακολουθεί τη συμβατική έννοια της πλοκής και της ανάπτυξης των χαρακτήρων, ούτε του θέματος με το οποίο καταπιάνεται όπως και του στυλ γραφής που ακολουθεί κατά τη διάρκεια της αφήγησής της.²⁶ Δέχεται επιρροές από τις σύγχρονες λογοτεχνικές τάσεις του Μοντερνισμού και από συγγραφείς όπως οι James Joyce, William

23 Βιρτζίνια Γ. Η κυρία Ντάλογουεη, (μτφ.Κερεβάντη Δ., Βαλούρδος Γ.), Εκδόσεις Γράμματα, σσ 220

24 ό.π., σσ. 70

25 ό.π., σσ. 71

26 Sharma P. (2017). *Structural Patterns of Mrs. Dalloway by Virginia Woolf*, National Journal of Multidisciplinary Research and Development., σσ, 440

Faulkner και Joseph Conrad όπως και από μεγάλες διάνοιες της εποχής της σαν τους M. Proust, D. Richardson και H. Bergson. Δεν φοβάται να πειραματιστεί με το λόγο και καθιερώνει στα κείμενά της μια νέα αφηγηματική τεχνική που ονομάζεται “ρεύμα της συνείδησης”. Η αφηγηματική αυτή τεχνική καταρρίπτει τα όρια του χρόνου και έτσι το παρόν, το παρελθόν και το μέλλον συσχετίζονται ακαθόριστα αλλάζοντας διαρκώς ιεραρχική τοποθέτηση κατά τη διάρκεια της εξέλιξης που έχει η πλοκή μιας ιστορίας. Ενδεικτικά αναφέρω ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα από το μυθιστόρημα, όπως είναι η σκηνή όπου η Κλαρίσα θυμάται μία από τις εντάσεις που είχε στο παρελθόν με τον Πήτερ Γουώλς, “βρέθηκε ακόμα μια φορά να τσακώνεται νοερά μαζί του στο πάρκο του Σαιντ Τζέιμς, βγάζοντας γι’ άλλη μια φορά το συμπέρασμα ότι είχε κάνει πολύ καλά – ναι, τελικά είχε απόλυτο δίκιο – που δεν τον παντρεύτηκε.”²⁷ Αυτό το πέρασμα του μυαλού από σκέψη σε σκέψη με ακαθόριστη χρονολογική σειρά, η στιγμιαία μετάβαση από μια ανάμνηση σε ένα οπτικό ερέθισμα που θα δεχτεί κάποιος από το εξωτερικό περιβάλλον, ο τυχαίος προβληματισμός, η φευγαλέα αίσθηση είναι στοιχεία που συνθέτουν το ρεύμα της συνείδησης το οποίο η Woolf μετέφερε επιτυχώς στα κείμενά της.

27 Βιρτζίνια Γ. Η κυρία Ντάλογουεη, (μτφ.Κερεβάντη Δ., Βαλούρδος Γ.), Εκδόσεις Γράμματα, σσ. 14

Το *Αρλινγκτον Παρκ* της Rachel Cusk

Το *Arlington Park* (2006), είναι και το μόνο έργο -μέχρι και σήμερα τουλάχιστον- της βραβευμένης συγγραφέως Rachel Cusk, που δηλώνει από τον τίτλο κιάλας τον τόπο όπου θα διαδραματιστεί η πλοκή του μυθιστορήματος²⁸ ακριβώς όπως και στα Βικτωριανά μυθιστορήματα όπου ο τόπος ήταν σε ορισμένες περιπτώσεις ένα διακριτό σημείο αναφοράς.²⁹ Αν το *Arlington Park*, υπήρχε στην πραγματικότητα και δεν αποτελούσε μια εμπνευσμένη επινόηση της Cusk,³⁰ που δίνει ωστόσο ώθηση στην αφήγηση και δένει απόλυτα αρμονικά με τον σύγχρονο, ρεαλιστικό κόσμο, θα ήταν ένα συνηθισμένο προάστιο της Αγγλίας. Ένα εύπορο προάστιο με “μεσαιωνικούς δρόμους”³¹, με τις “γεωργιανές του επαύλεις”, “τα φροντισμένα μονοπάτια και τους περιποιημένους θάμνους του”.³² Αυτό το “μυστήριο μέρος”, που ενώ έχει κοινά χαρακτηριστικά με κάθε άλλο προάστιο που περιβάλλει ένα πολύβουο αστικό κέντρο, “στην πραγματικότητα έμοιαζε με τεράστιο χωριό”.³³

Οι σύγχρονες ηρωίδες της Rachel Cusk, σε αντίθεση με τις ηρωίδες προηγούμενων δεκαετιών στις οποίες κάνει αναφορά και η Woolf στο δικό της μυθιστόρημα, δεν αναμένουν έναν επιτυχημένο γάμο ή ένα σπιτικό για να ολοκληρωθεί η ευτυχία τους³⁴. Βρίσκονται σε μεταγενέστερο στάδιο της “ιστορίας”. Έχουν δημιουργήσει ήδη τις οικογένειές τους, είναι στην πλειοψηφία τους νοικοκυρές και έχουν ονοματεπώνυμο: Τζούλιετ Ράνταλ, Αμάντα Κλαμπς, Μείζι Κάρινγκτον, Σόλι Κερ-Λι, Κριστίν Λάνχαμ. Μοιάζουν να αναζητούν τη θέση τους³⁵ μέσα στα στενά πλαίσια της κοινωνίας του *Arlington Park* που είτε επιδίωξαν συνειδητά να βρεθούν εκεί, είτε εκεί καταλήγουν να ζουν, λόγω ειδικών συνθηκών. Θυμίζον οντότητες που κινητοποιούνται και αυτοπροσδιορίζονται μέσα από τη σχέση που έχουν αναπτύξει με τον άντρα που συμβιώνει η κάθε μία, από την ίδια την περιοχή αλλά και τις οικίες που διαβιούν.

28 SParey A. (2013). *Space Matters in Rachel Cusk's Arlington Park*, E-rea [En ligne], 10.2, Kay Boyle / Rachel Cusk: (Neo)Modernist Voices., σσ 1

29 όπως για παράδειγμα στο *Οι πύργοι του Μπάρτζεστερ* του Anthony Trollope, Εκδόσεις Gutenberg

30 Boileau P. N. (2013). *Introduction to Dossier on Rachel Cusk*, E-rea [En ligne], 10.2, Kay Boyle / Rachel Cusk: (Neo)Modernist Voices., σσ. 3

31 Κασκ Ρ. (2007). *Αρλινγκτον Πάρκ*, (μτφ. Ιορδάνογλου Κ.), Εκδόσεις Τόπος, σσ. 11

32 ό.π., σσ. 14

33 ό.π. σσ. 46

34 Parey A. (2013). *Space Matters in Rachel Cusk's Arlington Park*, E-rea [En ligne], 10.2, Kay Boyle / Rachel Cusk: (Neo)Modernist Voices., σσ 1

35 Boileau P. N. (2013). *Introduction to Dossier on Rachel Cusk*, E-rea [En ligne], 10.2, Kay Boyle / Rachel Cusk: (Neo)Modernist Voices., σσ. 2

Ο ανικανοποίητος εαυτός των ηρωίδων της Cusk, η αμείλικτη καθημερινότητα που κάποιες φορές μοιάζει σαν να καταπίνει την προσωπικότητα και τα όνειρά τους, είναι ο κυρίαρχος εχθρός τους, ο εφιάλτης των χαμένων τους ονείρων και των προσωπικών τους στόχων ή των επαγγελματικών τους επιδιώξεων. Επιζητούν την λύτρωση από τη συμβατικότητα μιας πραγματικότητας που μόνες τους επέλεξαν να μπουν, από τη μητρότητα που κανένας δεν φαίνεται να τις υποχρέωσε να ακολουθήσουν, το πατριαρχικό μοντέλο που κυριαρχεί μπροστά και πίσω από τις κλειστές πόρτες των σπιτιών τους, από τη αμείλικτη ρουτίνα της καθημερινότητας, τη φθορά του χρόνου, τον αλλαγμένο τους εαυτό, τα κοινωνικά πρότυπα που καλούνται υπάκουα να ακολουθήσουν όπως “επιβάλουν” οι κανόνες του φύλου τους. “Μέσα στην κρυψώνα του σπιτιού”³⁶ τους ψάχνουν να βρουν τη σωτηρία που αναζητά η κάθε μία, εκεί μέσα στα καταφύγια τους που με επιμέλεια φρόντισαν, προσπαθούν να νοιώσουν την ασφάλεια και ίσως μέσα στους δικούς τους χώρους καταφέρουν κάποια στιγμή να ξαναβρουν τους εαυτούς τους.

Ως προς τη δομή του το *Arlington Park* της Cusk, χωρίζεται σε 10 κεφάλαια και κανένα από αυτά δεν έχει κάποιον υπότιτλο. Το πρώτο κεφάλαιο που είναι καθαρά περιγραφικό μας συστήνει τον τόπο και το τελευταίο κεφάλαιο ολοκληρώνει την αφήγηση με μια γιορτή, όπως και το μυθιστόρημα *Η κυρία Ντάλογουεη*³⁷. Τα υπόλοιπα 8 κεφάλαια επικεντρώνονται κυρίως στις ζωές των πέντε ηρωίδων της Cusk, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και άλλοι τύποι γυναικών δεν κάνουν την εμφάνισή τους στο μυθιστόρημα σε δεύτερους, αλλά χαρακτηριστικούς και εύκολα αναγνωρίσιμους ρόλους. Μέσα στη διάρκεια μιας μόνο ημέρας, που είναι η τελευταία Παρασκευή ενός τυχαίου μήνα χωρίς όνομα και χωρίς επίσης να τοποθετείται χρονολογικά η Cusk μας εισάγει στην καθημερινότητα πέντε γυναικών που έχουν βιώσει την εμπειρία του γάμου, έχουν διαφορετικούς χαρακτήρες και προβλήματα. Μεταξύ τους υπάρχει μια άμεση ή έμμεση κοινωνική σύνδεση που θα την χαρακτηρίζαμε λιγότερο ή περισσότερο οικεία. Αυτό όμως που σίγουρα όλες τους έχουν ως κοινό σημείο αναφοράς είναι ο τόπος που κατοικούν, που δεν είναι άλλος από το *Arlington Park*, ανεξάρτητα αν ο τρόπος, η καθημερινότητα ή οι λόγοι που τις έφεραν σε αυτόν, διαφέρουν αρκετά μεταξύ τους.

36 Κασκ Ρ. (2007). *Άρλινγκτον Πάρκ*, (μτφ. Ιορδάνογλου Κ.), Εκδόσεις Τόπος, σσ. 70

37 Boileau P. N. (2013). *Introduction to Dossier on Rachel Cusk*, E-rea [En ligne], 10.2, Kay Boyle / Rachel Cusk: (Neo)Modernist Voices., σσ. 3

Virginia Woolf – Rachel Cusk:

Ο χρόνος έχει σημασία³⁸

Ο ιερός Αυγουστίνος έκανε προσπάθεια να ορίσει το χρόνο, όμως γρήγορα οδηγήθηκε σε αδιέξοδο αφού διαπίστωσε ότι ο χρόνος είναι αδύνατο να μετρηθεί σε ένα κοινά αποδεκτό σύστημα μέτρησης. Το παρελθόν έχει ήδη περάσει, το παρόν διαρκώς εξαφανίζεται και το μέλλον δεν έχει ακόμα φτάσει. Αν λοιπόν καμία από τις διαστάσεις του δεν μπορεί να μετρηθεί, αναρωτιέται κανείς τι είναι ο χρόνος;³⁹ Ο τρόπος που κυλάει ο πραγματικός χρόνος μπορεί να γίνει αντιληπτός από τον άνθρωπο μόνο μέσα από τη διαδικασία της διαίσθησης. Το μυαλό του ανθρώπου αναλύει τον χρόνο σαν να έχει αντικειμενικά μετρήσιμη διάρκεια.⁴⁰ Όμως αυτό που μπορεί να γίνει πραγματικά αντιληπτό από τον άνθρωπο είναι η αίσθηση της ύπαρξης του χρόνου έτσι, “ο χρόνος ταυτόχρονα φαίνεται να υπάρχει και να μην υπάρχει”⁴¹. Αντί για την τρισδιάστατη χρονο-έννοια παρελθόν-παρόν-μέλλον, ο Αυγουστίνος αντιστοιχεί το τρίπτυχο μνήμη-αντίληψη-προσδοκία. Η μνήμη, αντιστοιχεί σε όλα όσα ανήκουν στο παρελθόν, η αντίληψη σε εκείνα που αφορούν στο παρόν και η προσδοκία, σε όλα όσα θα ανήκουν στο μέλλον. Ο Καντ, ακριβώς λόγω της υποκειμενικότητας της έννοιας του, διατύπωσε ότι ο χρόνος είναι ένα “δημιούργημα του ανθρώπου”⁴² μια άποψη την οποία και η Woolf συμμεριζόταν.

Ο πειραματισμός πάνω σε θέματα που σχετίζονταν με το χρόνο ήταν ένα από τα χαρακτηριστικά της γραφής της Woolf⁴³ αλλά και του λογοτεχνικού ρεύματος του μοντερνισμού γενικότερα. Στο σύνολο της εργογραφίας της εντοπίζονται αρκετά κομμάτια όπου στον τίτλο τους υπάρχει σαφής αναφορά στο θέμα του χρόνου. Ενδεικτικά αναφέρω τα *Night and Day* (1919)⁴⁴, *The years* (1937), αλλά και ο πρωτότυπος τίτλος του μυθιστορημάτος της *Η κυρία Ντάλογοουε* (1925) που ήταν ο απόλυτα ταιριαστός και κατάλληλος παρακολουθώντας την ροή της ιστορίας: *The Hours*. Σε άλλα έργα της όπως το

38 Parey A. (2013). *Space Matters in Rachel Cusk's Arlington Park*, E-rea [En ligne], 10.2, Kay Boyle / Rachel Cusk: (Neo)Modernist Voices., σσ. 1 Παραλλαγή από τον τίτλο του άρθρου

39 Πελεγρίνης Θ. (2004). *Λεξικό της φιλοσοφίας, οι έννοιες, οι θεωρίες, οι σχολές, τα ρεύματα και τα Πρόσωπα / Εξάγλωση Ορολογία*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, σσ 690

40 *Language of time*, σσ. 546

41 Πελεγρίνης Θ. (2004). *Λεξικό της φιλοσοφίας, οι έννοιες, οι θεωρίες, οι σχολές, τα ρεύματα και τα Πρόσωπα / Εξάγλωση Ορολογία*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, σσ 690

42 ό.π., σσ 692

43 Watanabe K. (1973), *Time in Mrs. Dalloway*, Osaka University Knowledge Archive: OUKA. Ανακτήθηκε 16 Δεκεμβρίου 2021, σσ. 67

44 Άλλα έργα της: *Monday or Tuesday, The evening party, Old Mrs Grey, A letter to a young poet.*

Orlando: A Biography (1928) αλλά και το *The lighthouse* (1927), ο παράγοντας του χρόνου αν και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πλοκή της αφήγησης δεν αναφέρεται καν τον τίτλο.

Στην κα Ντάλογουέη ο χρόνος βοηθάει στο να τοποθετηθούν σε μία τάξη όλες εκείνες οι ρευστές εικόνες, οι μνήμες, οι σκέψεις και οι αναμνήσεις που συνθέτουν το πάζλ της πλοκής του έργου. Για παράδειγμα, το τεράστιο ρολόι του Μπιγκ Μπεν, αποτελεί ένα δυνατό σύμβολο της Αγγλίας και ο έντονος του ήχος του που ακούγεται ασταμάτητα κάθε ώρα, εξασφαλίζει ότι το πέρασμα του χρόνου και η συνειδητοποίηση του ενδεχόμενου θανάτου, θα παραμένει σταθερά αισθητή. Οι κεντρικοί ήρωες του έργου καθώς μεγαλώνουν κάνουν απολογισμό της ζωής τους. Η Clarissa, για παράδειγμα αισθάνεται έντονα το πέρασμα του χρόνου και τον αποχαιρετισμό της νεότητάς της, ένα αίσθημα που τονίζεται ακόμα περισσότερο με την εμφάνιση δύο φίλων από το παρελθόν: της Sally και του Peter.

Ο παράγοντας χρόνος παίζει κεντρικό ρόλο στην αφήγηση, παίρνει πολλές μορφές, είναι παντού παρόν και εξαιρετικά σημαντικός για τα όλα τα θέματα με τα οποία καταπιάνονται οι δύο συγγραφείς, τόσο στην πλοκή όσο και στους χαρακτήρες τους. Υπάρχει χρόνος αντικειμενικός και χρόνος υποκειμενικός και στα δύο έργα. Έχουμε τη φυσική ροή του χρόνου δηλαδή όπως κυλάνε οι ώρες του ρολογιού στο έργο της Cusk, την ψυχολογική ροή, τα flash back όπως για παράδειγμα το πλήθος των αναμνήσεων που με μορφή χιονοστοιβάδας χτυπούν τους πρωταγωνιστές της Woolf. Οι χρονικοί προσδιορισμοί δηλαδή σε ποιά φάση της ημέρας βρισκόμαστε όπως για παράδειγμα αν είναι πρωί ή απόγευμα επίσης εργαλειοποιούνται. Η Cusk χρησιμοποιεί τον χρόνο με μια γενικότητα μπορεί για παράδειγμα να αναφέρει ότι είναι η τελευταία Παρασκευή του μήνα χωρίς όμως να αποκαλύπτει το αναγνωστικό της κοινό σε ποιο μήνα αναφέρεται ή σε ποιο χρόνο. Αντίθετα η Woolf χρησιμοποιεί τον χρόνο λεπτομερώς και με μεγαλύτερη ακρίβεια. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα χρονικά σημεία αναφοράς που χρησιμοποιούνται κυρίως στο έργο της Cusk. Πότε για παράδειγμα τα παιδιά επιστρέφουν από το σχολείο ή οι άντρες από τις δουλειές τους. Αυτές οι αναφορές σηματοδοτούν μια σειρά από υποχρεώσεις που έχουν υποχρέωση να ακολουθήσουν και να εκτελέσουν ευλαβικά είτε πριν είτε μετά από αυτές. Είναι η επαναλαμβανόμενη καθημερινότητα στις ζωές των ηρωίδων στον κόσμο της Cusk.

Η παρωδία στα μυθιστορήματα της μιας ημέρας

Η παρωδία, ως λογοτεχνική και ρητορική φόρμα έχει μια αξιοσέβαστη και μακρά ιστορία.⁴⁵ Ως λογοτεχνικό είδος, κατά τη διάρκεια του 19ου και 20ου αιώνα, ήταν αρκετά υποτιμημένη. Οι θεωρητικοί της λογοτεχνίας, την είχαν κατατάξει ως έναν υποδεέστερο τύπο γραφής που δύσκολα μπορούσε να θεωρηθεί τέχνη, παρά το γεγονός ότι σπουδαίοι συγγραφείς, όπως η Virginia Woolf, υπήρξαν και δεινοί χειριστές της.⁴⁶

Η Woolf, διάβαζε αρχαία ελληνικά και έτρεφε μεγάλο θαυμασμό για τον Αριστοφάνη και τον Πλάτωνα, ενώ παρακολουθούσε με ιδιαίτερη θέρμη και παραστάσεις αρχαίου θεάτρου. Το 1910, έχοντας διαβάσει το πρωτότυπο έργο έγραψε μια κριτική για μια σύγχρονη προσαρμογή της Λυσιστράτης.⁴⁷ Πολύ συχνά στα κείμενά της εντοπίζονται αναφορές για την αρχαία ελληνική γλώσσα. Η πρωτοπόρος αυτή συγγραφέας, είχε διατυπώσει γραπτά την αντίθεσή της για τον πόλεμο όπως και την δυσαρέσκειά της για τη δυσμενή κριτική που δέχονταν σε έναν ανδροκρατούμενο κόσμο οι γυναίκες συγγραφείς και καλλιτέχνες. Το 1921, δημοσιεύτηκε το “*A Society*” το οποίο υπολογίζεται ότι γράφτηκε ένα χρόνο νωρίτερα και κυκλοφόρησε μαζί με άλλα διηγήματά της στη συλλογή *Monday or Tuesday*. Το κείμενο αυτό, αποτελεί μια παρωδία της *Λυσιστράτης* και βαδίζει πάνω στα Αριστοφανικά πρότυπα. Ήταν ένα πνευματώδες και ξεκαρδιστικό παράδειγμα της καινοτόμου γραφής που διέθετε η Woolf, η οποία με δημιουργικό τρόπο αλλά και σεβασμό, αγάλιασε την ελληνική, κλασική, λογοτεχνική παράδοση.⁴⁸ Για να μπορέσουμε να αξιολογήσουμε το βαθμό δυσκολίας του εγχειρήματος της Woolf με το “*A Society*”, θα πρέπει να λάβουμε υπόψιν ότι στη Δυτική λογοτεχνική κουλτούρα, από τον Αριστοτέλη και μετά, ο ισχυρισμός ότι η κωμωδία μπορεί να αντιμετωπίσει σοβαρά θέματα από μόνη της, δεν ήταν καθόλου εύκολο να γίνει αποδεκτός. Η έκθεση συνεπώς μερικών από τα πιο σοβαρά και ενοχλητικά ζητήματα της εποχής της, κάνοντας χρήση της παρωδίας, διατυπωμένα με χιούμορ χωρίς ωστόσο να μειώνει τη βαρύτητά τους, προκαλεί τριγμούς σε μερικές από τις πιο στέρεες λογοτεχνικές αντιλήψεις της δυτικής παράδοσης.

45 Pier J. (2018). *Parody as a Practice for Postmodernity*, Recent Trends in Narratological Research, Presses Univetsitaires Francois-Rabelais., σσ. 1

46 Κωστή Κ. (1997). *Revenue des Edudes NEO-Helleniques*, 1997/VI2, Εκδόσεις Paris-Athens, σσ 256

47 Mariscal Romero P. L. (2014), “*A Society*” *Q An Aristophanes Comedy by Virginia Woolf*, Athens Journal of Philology, Issue 2-Pages 99-110., σσ. 101

48 ό.π., σσ. 99

Ένας κοινά αποδεκτός όρος που να μπορεί να καλύψει την πολυμορφία της παρωδίας δεν υπάρχει. Μπορεί να είναι ένα κείμενο σε πρόζα ή στίχο. Μεταμορφώνοντας ή ακόμα και παραμορφώνοντας το λογοτεχνικό έργο ενός συγγραφέα, μιας σχολής ή ενός τύπου γραφής διατηρώντας παράλληλα τις ιδιαιτερότητες αυτού, σε επίπεδο θεματολογίας ή ύφους μπορεί να επιτευχθεί μια σειρά από στόχους όπως: *“διακωμώδηση του κειμένου, άσκηση κριτικής ανεξάρτητα από το κείμενο, οικειοποίηση της εγκυρότητας του προτύπου, επανεκτίμηση του προτύπου, ανάπλαση του προτύπου, λογοτεχνική δημιουργία με τα υλικά της παράδοσης.”*⁴⁹

Η έντονη παρουσία της παρωδίας στον 20ο αιώνα, υποδηλώνει τον τρόπο που άνησαν η μοντέρνα φαντασία και η ευαισθησία. Στη σύγχρονη θεωρία της λογοτεχνίας είναι κοινά πλέον αποδεκτό, ότι η παρωδία, λειτουργεί ως ένα πολύτιμο εργαλείο για τον χειρισμό της πλούσιας κληρονομιάς που έχει αφήσει παρακαταθήκη το παρελθόν. Αδιαμφισβήτητο δε είναι, ότι η παρωδία αποτελεί έναν τύπο μίμησης που φέρει στοιχεία σαρκασμού και νοηματικής ανατροπής αλλά όχι με πρόθεση την υποτίμηση του παρωδούμενου κειμένου. Μία από τις πλέον συνηθισμένες καταχρήσεις του όρου είναι η υπαγωγή της στην ευρύτερη έννοια της σάτιρας.⁵⁰ Αυτή ακριβώς η κατάχρηση την εγκλωβίζει σε μια πεπερασμένη λειτουργικότητα αντί να της δίνει την ώθηση που χρειάζεται για να ξεδιπλώσει τη δυναμική της. Ίσως είναι χρήσιμο να γίνει αντιληπτό ότι η παρωδία δεν στοχοποιεί το παρωδούμενο κείμενο, αλλά το χρησιμοποιεί ως μέσο για να διογκώσει το σατιρικό της στόχο. Ειδικά στην κατηγορία του μυθιστορήματος η κριτική, συνειδητοποίησε τη μεγάλη σπουδαιότητα της παρωδίας στην ανάπτυξη των λογοτεχνικών μορφών. Το θετικό είναι ότι, πλέον η παρωδία έχει αποκτήσει *“την εγκυρότητα αυτόνομης τέχνης και αποτελεί ένα από τα βασικά εργαλεία της κριτικής και της θεωρίας της λογοτεχνίας και αναπόφευκτη συγγραφική πρακτική μιας πνευματικά πλουραλιστικής κοινωνίας.”*⁵¹

Ένας από τους κυρίαρχους λόγους που η παρωδία, ειδικά για τη μεταμοντέρνα λογοτεχνία, έχει μετατραπεί σε ένα ιδιαίτερα σημαντικό χαρακτηριστικό είναι γιατί ασκεί δυνάμεις αντίστασης στη μοναδικότητα. *“Ο μεταμοντερνισμός δεν πειραματίζεται. Εκφράζεται με δόκιμες και δοκιμασμένες τεχνικές.”*⁵² Το σύνολο των αφηγήσεων που πατάνε πάνω στη παρωδία έχουν διπλή ανάγνωση. Ένα από τα σημαντικά χαρακτηριστικά της παρωδίας είναι το στοιχείο του σαρκασμού. Στο μυθιστόρημα της Cusk υπάρχουν πολλές

49 Κωστή Κ. (1997). *Revenue des Etudes NEO-Helleniques*, 1997/VI2, Εκδόσεις Paris-Athens, σσ 255

50 ό.π., σσ 252

51 ό.π., σσ 251

52 Χαραλαμπίδης Α. (2007). *Η τέχνη του Εικοστού Αιώνα. Η μεταπολεμική περίοδος*, Εκδόσεις University Studio Press, 3η Έκδοση, σσ 280

αναφορές που διακωμωδούν για παράδειγμα τα στερεότυπα των έμφυλων συμπεριφορών και ρόλων. “Υπήρχαν ψίχουλα εκεί κι ένας λεκές από βούτυρο που είχε αφήσει ο Τζέιμς σαν ένα μικρό, ταπεινό σημάδι του ανεξίτηλου ανδρισμού του”⁵³ αναφέρει σε κάποιο σημείο του έργου ενώ σε άλλο θέλοντας να αστευτεί με το θέμα της μητρότητας, του σεξ και του σώματος λέει “Το νοιώθω σαν κάτι, δεν ξέρω... δημιουργικό. Προχωράς, ας πούμε, στον δρόμο κι είναι σαν να έχεις γραμμένο στο κούτελο Κάνω σεξ!”⁵⁴ Στην παρωδία η σαφής αναφορά στον παράγοντα χρόνο όπως κάνει η Cusk διευκολύνει τους συσχετισμούς και τονίζει τα στοιχεία του σαρκασμού.

Όλες οι αφηγήσεις που έχουν ως βάση τη παρωδία διέπονται από μια διττή αφήγηση. Από τη μία υπάρχει η ιστορία και την ίδια στιγμή υπάρχει μια δραστηριότητα που υπονομεύει αυτή την ιστορία. Είναι σαν να μπαίνει κάποιο αντίδοτο που εξουδετερώνει την ισχύ της. Αυτός είναι και ο λόγος που ταιριάζει τόσο άψογα η λογοτεχνική φόρμα της παρωδίας με ένα λογοτεχνικό σύστημα που αμφισβητεί καθιερωμένες μορφές αφήγησης όπως αυτό του μεταμοντερνισμού.⁵⁵ Οι μεταμοντέρνοι συγγραφείς όπως η Rachel Cusk με έργα όπως το *Άρλινγκτον Παρκ* (2004), το οποίο είναι μια παρωδία πάνω στο μυθιστόρημα *Η κυρία Ντάλογουέ* της Virginia Woolf (1925), μεταμορφώνουν την κλασική παρωδία.

53 Κασκ Ρ. (2007). *Άρλινγκτον Πάρκ*, (μτφ. Ιορδάνογλου Κ.), Εκδόσεις Τόπος, σσ. 75

54 ό.π., σσ. 131

55 Pier J. (2018). *Parody as a Practice for Postmodernity, Recent Trends in Narratological Research*, Presses Univetsitaires Francois-Rabelais., σσ 2

B. Δημιουργικό Μέρος – Σύνθεση Παρωδίας

Τίτλος Παρωδίας: Άπολις

1

ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ ΤΑ ΧΑΡΑΜΑΤΑ ένας εκκωφαντικός θόρυβος βύθισε την Άπολις στο σκοτάδι. Ο αέρας δεν είχε αφήσει όλη νύχτα σχεδόν, τίποτα όρθιο. Μπορούσες να ακούσεις εδώ και εκεί γλάστρες να σπάνε, τον ήχο από τις ξεχασμένες τέντες που πάλευαν να κρατηθούν στις μεταλλικές βάσεις τους χωρίς να σκιστούν τα πανιά τους, μερικές σειρήνες από παρκαρισμένα αυτοκίνητα και ένα διαρκές σφύριγμα του αέρα που χτύπαγε ασταμάτητα κάθε τοίχο, πεζοδρόμιο και δρομάκι. Μια μαύρη σακούλα στριφογύριζε στον αέρα μαζί με σκόρπια φύλλα και μικρά κλαδάκια, πάνω από το χωμάτινο δρόμο που διέσχιζε το άλσος. Χώμα, φύλλα και σκουπίδια σχημάτιζαν μικρές δίνες και έπεφταν με φόρα πάνω στα παραθυρόφυλλα μιας πόλης που παραμένει σε έναν ασυνήθιστο για την ώρα λήθαργο. Αν είσαι ένα αντικείμενο χωρίς βάρος, όπως τούτο δω το διάφανο καπάκι του καφέ, με τόσο πολύ αέρα που έχει αυτό το βράδυ, μπορείς να απολαύσεις μια ιδιωτική πτήση πάνω από την ιστορική πόλη και να χαζέψεις την ομορφιά της που κάτω από άλλες συνθήκες την καταπίνει βίαια ο θόρυβος και η ταχύτητα. Με το πρώτο φως της ημέρας αυτή η Άπολις όπως και κάθε άλλη πόλη, σχεδόν ποτέ δεν ησυχάζουν.

Είναι γνωστή η γειτονιά για τις γάτες της. Σπάνια δεν θα δεις κάποιον να ταΐζει ή να φωτογραφίζει εδώ και εκεί ένα από αυτά τα απίθανα πλάσματα που κάθε μέρα περπατούν νωχελικά στα ίδια πέτρινα δρομάκια, αλλά με ένα βλέμμα έκπληξης, σαν να τα συναντούν για πρώτη φορά. Τα χρώματα, το φουντωτό τρίχωμα και τα υπέροχα μάτια τους, καταφέρνουν να μαγνητίζουν πάντα το βλέμμα και να κερδίζουν τελικά το χάδι ακόμα και του πιο βιαστικού περαστικού. Μια μικρή τετράποδη πανούργα γάτα, αφού έκλεψε έναν μεζέ μέσα από τον κάδο που βρίσκεται δίπλα στο μεγάλο μάρκετ, κατευθύνθηκε μαζί με τη λεία της στο στόμα, με βήμα γρήγορο, προς τον κήπο του Πολιτιστικού Κέντρου, φανερά ευχαριστημένη από τον εαυτό της με αυτό το ανέλπιστο τρόπαιο. Ξέρει ότι εκεί, κάτω από την τεράστια άσπρη λάμπα με την μαντεμένια βάση, συνήθως την περιμένει ένα μπολ με φρέσκο νερό, ξηρά τροφή και ένα μικρό χάρτινο σπιτάκι για να κοιμάται. Σήμερα όμως,

τίποτα από όλα αυτά δεν βρίσκεται στη θέση του, τα πάντα έχουν παρασυρθεί από τη σφοδρότητα του ανέμου. Ακόμα και η λάμπα, είναι σκοτεινή.

Έχει αρχίσει να χαράζει για τα καλά κι όμως στην Άπολις, η αγχιστή μυρωδιά του καφέ δεν έχει ξεκινήσει ακόμα να βγαίνει από τα ανοιχτά παράθυρα και τους εξαερισμούς των μικροσκοπικών μαγαζιών με τα έντονα χρώματα, στους εξωτερικούς τοίχους, που κάθε άλλο πρωί, ξυπνούν την πόλη με τα πορτοκαλί τους φώτα, σφύζοντας από ζωή. Ατέλειωτες οι πρωινές ουρές για το γευστικό κρουασάν και το ζεστό καφέ, στο καθημερινό σερβίρισμα των πελατών τους. Ένα πατζούρι ανοίγει με θόρυβο και από την ένταση του αέρα χτυπάει με δύναμη στον τοίχο, ένας αγουροξυπνημένος άντρας κοιτάζει προς το κεντρικό φανάρι του δρόμου να δει αν λειτουργεί.

“Μπα, ούτε στο δρόμο έχει φώτα”, είπε ξύνοντας νυσταγμένα το κεφάλι του, “νομίζω ότι πρέπει να είναι μεγαλύτερη η ζημιά στο δίκτυο από ότι αρχικά φαινόταν.”

“Εσύ πια όλα τα ξέρεις.” ακούστηκε μια γυναικεία φωνή με λίγο ειρωνικό τόνο, “Και κλείσε επιτέλους αυτό το παράθυρο, από τον αέρα, όλα τα φύλα έχουν μπει μέσα στο σπίτι”.

Ξαφνικά, ο άνεμος δυνάμωσε ακόμα περισσότερο και με ένα θυμωμένο ξέσπασμα, άρπαξε ένα μικρό πουλί που στεκόταν στο κλαδί μιας αμυγδαλιάς και το πέταξε με ορμή πάνω στο τζάμι της εκκλησίας. Ο έντονος θόρυβος, από τον αέρα, τα θριμματισμένα γυαλιά που έσκασαν με δύναμη πάνω στο πεζοδρόμιο και εκείνο το αβοήθητο τιτίβισμα που χάθηκε στιγμιαία μέσα στον άνεμο, ορθώθηκαν σαν μια αλλόκομη σκιά πάνω στην πόλη.

2

Η ΜΑΝΙΑ ΘΕΟΦΙΛΟΥ στέκεται μπροστά σε μια σκοτεινή πόρτα γεμάτη με ομίχλη. Το φως που πέφτει πάνω της απότομα, κάνει τα μάτια της να πονάνε αφόρητα αναγκάζοντάς την αντανακλαστικά να τα μισοκλείσει. Δεν μπορεί να διακρίνει τι ακριβώς υπάρχει πίσω από την εκτυφλωτική λάμψη, ξέρει όμως πως ότι και αν είναι, κινείται απειλητικά προς το μέρος της. Αυτή η σκέψη την γεμίζει πανικό και την αναγκάζει να τραπεί σε φυγή. Στρέφει το σώμα της σε αντίθετη κατεύθυνση από αυτή που βρίσκεται η απειλή, όμως νιώθει ότι αν δεν κάνει κάτι άμεσα δεν θα καταφέρει να της ξεφύγει. Το σώμα της κινείται αλλά τα πόδια της τα αισθάνεται κολλημένα μέσα σε ένα άνοιγμα που υπάρχει στο πάτωμα της κουζίνας. “Πως βρέθηκε αυτό εδώ;” σκέφτηκε. Ένα πλακάκι έχει ξεκολλήσει αποκαλύπτοντας μια μεγάλη τρύπα στη θέση του. Κοιτάζει απορημένα. Δεν μπορεί να καταλάβει πότε έφυγε αυτό το πλακάκι από τη θέση του. Εντάξει, ξέρει καλά ότι με το νοικοκυριό “δεν το έχει”, όμως στα

μαστορέματα ήταν πρώτη και αν το είχε δει νωρίτερα είναι βέβαιη ότι δεν θα το άφηνε έτσι άφτιαχτο. Εδώ και χρόνια, σχεδόν όλες οι τεχνικές εργασίες του σπιτιού περνούσαν πάντα από τα χέρια της. Ένας απαίσιος ήχος, σαν αλύχτισμα άγριου ζώου ακούγεται μέσα από τη φωτεινή δέσμη μπροστά της. Δεν είναι ώρα να ανακαλύψει την αιτία αυτής της αμέλειας, η απειλή είναι ακόμα παρούσα. Το βλέμμα της πέφτει μια πάνω στο φως και μια πάνω στο εγκλωβισμένο της πόδι, το οποίο προσπαθεί να τραβήξει απότομα για να το ξεσφηνώσει από την τρύπα. Δοκιμάζει ξανά και ξανά, ο πανικός όσο αισθάνεται ότι το πόδι της παραμένει εγκλωβισμένο, την έχει πλέον κυριεύσει. Βάζει ακόμα περισσότερη δύναμη και ως εκ θαύματος καταφέρνει να απελευθερωθεί με δύο χτυπήματα σχεδόν ταυτόχρονα και θορυβώδη. Το πρώτο, το προκάλεσε το σώμα της που προσγειώθηκε απότομα στο πάτωμα, πέφτοντας από τον καναπέ, ενώ το δεύτερο ήρθε απ' έξω. Ο αέρας, που δε λέει να κοπάσει όλη τη νύχτα έσπασε ένα κλαδί από τη μεγάλη λεύκα στη γωνία της πολυκατοικίας της, ρίχνοντάς το με φόρα πάνω στο μεταλλικό κάγκελο του μπαλκονιού της.

Άνοιξε τα μάτια προσπαθώντας να ερευνήσει εξονυχιστικά το σκοτεινό δωμάτιο. “*Σπουδαίος τρόπος να ξυπνάει κανείς*” σκέφτεται χαμογελώντας, τρίβοντας ταυτόχρονα το πονεμένο της μπράτσο. Απλώνει το άλλο χέρι για να ανοίξει τον κοντινότερο διακόπτη, αλλά μάταια. Δεν υπάρχει φως. Σηκώθηκε γρήγορα και κατευθύνθηκε προς την μπαλκονόπορτα. Την άνοιξε για να μπει μέσα στο χώρο το πρώτο φως της ημέρας και προσπάθησε να δει την ώρα. Είναι εφτά το πρωί. Δοκιμάζει να ανοίξει και δεύτερο διακόπτη αλλά τίποτα δεν μοιάζει να λειτουργεί μέσα σε αυτό το σπίτι. “*Αν μείνω χωρίς ρεύμα σήμερα δεν θα προλάβω με τίποτα να τελειώσω μέχρι τις τρεις το μεσημέρι το καταραμένο project*”, μουρμουράει μέσα από δόντια της, φανερά ενοχλημένη. Κατευθύνεται προς τη κουζίνα κοιτάζοντας τη μελανιά, που έχει αρχίσει ήδη να σχηματίζεται πάνω στο μπράτσο της. “*Παράσημο ανδρείας!*” λέει δυνατά ανακατεύοντας τον ελληνικό καφέ της στο γκαζάκι. Ρίχνει μια ματιά στο ημερολόγιο τοίχου που έχει κρεμασμένο πάνω στο ψυγείο, “*Πέμπτη*” ακούει καθαρά τον εαυτό της να λέει “*και αύριο κλείνει το τεύχος Μαρτίου*”.

Η αμετανόητη εργένισσα, τα τελευταία εφτά χρόνια δουλεύει από το σπίτι. Είναι γραφίστρια σε περιοδικά μόδας και λάτρης της φύσης. Με τον καφέ της ανά χείρας, τα μαλλιά ανακατεμένα και το μπράτσο της ακόμα να πονάει, βγαίνει ξυπόλητη στο μπαλκόνι για να απολαύσει τον καθαρό αέρα και την πολυτέλεια μιας υπέροχης θέας, από τον τέταρτο όροφο του σπιτιού της, που δεν χορταίνει ποτέ να κοιτάζει. Παίρνει βαθιές ανάσες και θυμάται ότι αποφάσισε να κατοικήσει στην Άπολις, όταν έμαθε για το υπέροχο και καταπράσινο άλσος που τη διασχίζει. Από τότε, έκανε σκοπό της ζωής της να καταφέρει κάποια στιγμή να μείνει

εκεί, κάτι που δεν άργησε να συμβεί. Για να πετύχει βέβαια αυτό το στόχο, δούλευε ασταμάτητα από νωρίς το πρωί μέχρι πολύ αργά το βράδυ. Πολλές φορές ο ύπνος την έβρισκε πάνω σε ένα πληκτρολόγιο, με ένα πιάτο συχνά παρατημένο στο πάτωμα και όλα τα φώτα ανοιχτά. Το ξύπνημά της βέβαια τις περισσότερες φορές, ήταν ακόμα χειρότερο από το σημερινό αφού τα περισσότερα βράδια, πεταγόταν αγχωμένη μια που ποτέ ο χρόνος δεν επαρκούσε για τα ατέλειωτα έργα που αναλάμβανε φορτώνοντας κάθε μέρα, ανελέητα με αυτά, το πρόγραμμά της.

3

ΞΕΡΕΙ ΟΤΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΝ ΕΔΩ ΚΑΙ ΠΟΛΥ ΩΡΑ, ίσως να έχουν βγει και στο δρόμο να την ψάχνουν. Αυτή ειδικά η σκέψη, την αγχώνει ακόμα περισσότερο. Η Χριστίνα, δεν μπορεί να συγχωρήσει τον εαυτό της που έφυγε από το σπίτι, χωρίς να πάρει μαζί το κινητό. Η διακοπή του ρεύματος την πέτυχε ανάμεσα στον τρίτο και τον τέταρτο όροφο της παλιάς πολυκατοικίας στην οποία και κατοικεί σχεδόν απ' όσο θυμάται τον ενήλικο εαυτό της. Τα περισσότερα διαμερίσματα είναι πλέον γραφεία, δεν έχει άλλους μόνιμους ενοίκους το κτίριο. Βρίσκεται εγκλωβισμένη στο ασανσέρ πάνω από μία ώρα και νοιώθει πλέον την ψυχραιμία της να την εγκαταλείπει. “*Είσαι ολομόναχη! Ολομόναχη!*” είπε “*κανείς, δεν υπάρχει πια εδώ, για σένα!*” Από την απελπισία που αισθάνεται αυτή τη στιγμή, την κούραση και τον φόβο που την καταπίνει, μέσα στον κλειστό χώρο που βρίσκεται, νοιώθει τα δάκρυα να πλημμυρίζουν τα μάτια της. Η ώρα είναι οχτώ το πρωί. Αν το καλοσκεφτεί κανείς, εξήντα ολόκληρα λεπτά μέσα σε ένα ασανσέρ για έναν ηλικιωμένο άνθρωπο που πάσχει από κλειστοφοβία, δεν είναι σε επίπεδο διαχείρισης, μια απλή υπόθεση. Στο πάτωμα του ασανσέρ, έχει ακουμπήσει κάτι σακούλες με τροφές και νερό που προόριζε όπως και κάθε προηγούμενη μέρα, για τις αγαπημένες της γάτες. “*οι ψυχούλες μου, θα με περιμένουν*” σκέφτηκε και ακόμα ένα δάκρυ κύλησε με παράπονο πάνω στο μάγουλό της.

Η Χριστίνα Δρανά, ήταν στα νιάτα της δασκάλα πιάνου. “*Με τον άντρα της ζωής της*”, όπως συνηθίζει να λέει ακόμα όποτε αναφέρεται το όνομά του, έζησαν 52 ολόκληρα χρόνια. Ήταν μαέστρος, γύρισαν παρέα όλο τον κόσμο, δίνοντας εκείνος συναυλίες και εκείνη απολαμβάνοντας μαζί του τη μουσική και τα ταξίδια που τόσο αγαπούσε. Τρεις μεγάλες αδυναμίες είχε πάντα στη ζωή της η Χριστίνα εκτός από τη μουσική: τον Ορέστη, που γνώρισε όταν ήταν εκείνος στα 19 και εκείνη στα 21, τα ταξίδια και τις γάτες. Μαζί πέρασαν μια υπέροχη ζωή, γεμάτη από σπουδαίες εμπειρίες. Ακόμα δυσκολεύεται τα πρωινά να

συνηθίσει ότι εκείνος, δεν βρίσκεται πια μαζί της, ότι δεν θα τον ξανακούσει να της λέει με το φωτεινό του χαμόγελο και τα γελαστά του μάτια εκείνη την καλημέρα που την φόρτιζε με ενέργεια και την περίμενε πάντα με λαχτάρα, μαζί με μια ζεστή αγκαλιά. Έχουν περάσει ήδη πέντε χρόνια από τη μέρα που εκείνος “έφυγε” απρόσμενα από κοντά της και ο χρόνος που μεσολάβησε, σαν να τεμπέλιασε μαζί της αφού δεν κατάφερε να επουλώσει καμία πληγή. Συχνά του μιλάει και έχει πάντα την αίσθηση πως και εκείνος ανταποκρίνεται από όπου και αν βρίσκεται. Ακόμα και τώρα, μέσα στο ασανσέρ, τον αισθάνεται δίπλα της να της ψιθυρίζει πως όλα θα πάνε καλά, με εκείνο το γεμάτο από αισιοδοξία χαμόγελό του.

Η Χριστίνα, δεν έχει αποτραβηχτεί από τον κόσμο, είναι πολύ αγαπητή στη γειτονιά. Ενεργό μέλος του Πολιτιστικού Κέντρου της Άπολις και δίπλα στα αδέσποτα, στα οποία έχει αφιερώσει πλέον τη ζωή της. Ξυπνάει πάντα πολύ νωρίς. Από τις πέντε το πρωί βρίσκεται στο πόδι. Αυτή είναι μια παλιά συνήθεια που απέκτησε μαζί με τον άντρα της. Εκείνος εκτός από μάεστρος ήταν και διευθυντής στο κεντρικό Ωδείο στην Ερευνεία, όπου βρίσκονταν το κέντρο της Περιφέρειας. Επειδή δεν οδηγούσε, αναλάμβανε εκείνη να τον πηγαίνει στη δουλειά, αφού πρώτα φρόντιζε να έχουν φρέσκο νεράκι και τροφή τα αγαπημένα της γατάκια. Στην επιστροφή για το σπίτι, έκανε γρήγορα γρήγορα τα ψώνια της ημέρας πριν ξεκινήσει τα ιδιαίτερα μαθήματα πιάνου από τις 10 το πρωί. Πιστή στο πρόγραμμα της ζωής της, ακόμα και τώρα που πλέον δεν διδάσκει πιάνο και ο Ορέστης δεν είναι πια μαζί της, κάθε μέρα γύρω στις 7 π.μ. κατεβαίνει με το ασανσέρ για να βάλει νερό και τροφή στις τετράποδες αδυναμίες της. Αυτή η πράξη αγάπης είναι μια ευχάριστη ρουτίνα που επαναλαμβάνει μέσα στην ημέρα λίγο πριν πέσει για ύπνο, κατά τις 8 το βράδυ. Έτσι βρέθηκε εγκλωβισμένη μέσα στο ασανσέρ. Τα δάκρυά της έχουν πια στεγνώσει. Κοιτάζει το ρολόι της. Η ώρα έχει πάει 8:45 π.μ. σε λίγο, σκέφτεται ότι θα ξεκινήσουν να έρχονται στα γραφεία τους οι υπάλληλοι, οπότε κάποιος θα καταλάβει ότι βρίσκεται παγιδευμένη εκεί μέσα. Η σκέψη αυτή, τη γέμισε αμέσως με ανακούφιση.

Ο ΑΕΡΑΣ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΝΑ ΦΥΣΑΕΙ ΜΑΝΙΑΣΜΕΝΑ, μια γυναίκα καλοντυμένη, με βήμα γρήγορο φαίνεται ότι δυσκολεύεται να κρατηθεί σε μια σταθερή ευθεία, πάνω στο πεζοδρόμιο. Συνομιλεί έντονα με κάποιον στο κινητό. Ξαφνικά, τα ακουστικά της φεύγουν από τον δυνατό άνεμο και εκείνη απλώνοντας αντανακλαστικά το χέρι, πιάνεται γερά από το στύλο μιας πινακίδας που βρίσκεται δίπλα της. Τραβάει τα ακουστικά πίσω, σαν να ψαρεύει

σε φουρτουνιασμένη θάλασσα και τα ξαναβάζει γρήγορα στα αυτιά της. “Τι πάει να πει ότι ήρθες άδικα μέχρι εκεί; Είχες υποσχεθεί ότι θα ερχόσουν στις 7:30 π.μ. να τον πάρεις για φυσικοθεραπεία και ήρθες μια ώρα αργότερα. Πάλι έφτασα οριακά στην Τράπεζα. Δεν ακούω τίποτα. Ζήτησα να τον πάει η Άννα γιατί ΕΣΥ, για άλλη μια φορά με κρέμασες. Δηλαδή τι προτείνεις; Να χάσω τη δουλειά μου;”. Χωρίς κάποια αποχαιρετιστήρια κουβέντα, κλείνει βιαστικά το τηλέφωνο και το πετάει όπως-όπως στη τσάντα της, ενώ προσπαθεί ταυτόχρονα, να επαναφέρει την ψυχραιμία της μαζί με τα μαλλιά της που έχουν ανακατευτεί από τον αέρα. Η Έλενα Ζυρούνη, σαν μια νέα Μαίρη Πόπινς, έφτασε στις 8:59 π.μ. ακριβώς στην είσοδο του υποκαταστήματος που εργάζεται, παίρνοντας μια βαθιά ανάσα ανακούφισης. “Ευτυχώς” σκέφτηκε, “πρόλαβα και σήμερα, έστω και οριακά”. Μπαίνει αποφασιστικά στο λόμπι της τράπεζας, στρώνοντας με γρήγορες κινήσεις, τη φούστα της.

Πετάει μέσα από τα δόντια μια γρήγορη καλημέρα στους συναδέλφους και κάθεται βιαστικά στο γραφείο της. Ανοίγει τον υπολογιστή και σκέφτεται ότι δεν έχει προλάβει να πει καφέ. Δεν την πειράζει όμως, θα παραγγείλει αργότερα, για να μη δώσει στόχο στο νέο της προϊστάμενο. Από τη πρώτη κιόλας τους συνάντηση, η αντιπάθεια που δημιουργήθηκε μεταξύ τους, ήταν μάλλον αμοιβαία. Η λίστα με τα mail που θα πρέπει να απαντήσει μέχρι τις 3:00 μ.μ. μοιάζει ατελείωτη. Κάπου είχε διαβάσει ότι είναι τελείως λάθος να ξεκινάς την εργασιακή σου ρουτίνα από το ηλεκτρονικό σου ταχυδρομείο γιατί με τον τρόπο αυτό, χάνεται το πρωινό που είναι από τις πλέον παραγωγικές ώρες της ημέρας. Προσπαθεί μάταια να θυμηθεί την πηγή αυτής της πληροφορίας που στην πραγματικότητα, δεν έχει καμία πρακτική εφαρμογή αφού, μία από τις πρώτες “εργασιακές” ερωτήσεις της ημέρας που θα δεχτεί κάποιος διαχρονικά στο γραφείο, ειδικά από τα ανώτερα ιεραρχικά κλιμάκια, είναι αν έχει δει τα mail του. Μοιραία, μπαίνει αυτόματα στη διαδικασία να σκεφτεί, αν όλοι αυτοί που μοιράζουν την επαγγελματική τους “σοφία” δεξιά και αριστερά με τον στόμφο των γκουρού, έχουν πραγματικά εργαστεί έστω και μια μέρα στη ζωή τους.

Η ώρα έχει πάει πλέον 12:30 μ.μ. Η Άννα, της έχει στείλει ήδη δύο μηνύματα στο κινητό της. Στο πρώτο γράφει ότι ο 12χρονος γιός της Έλενας, τα πήγε εξαιρετικά στη φυσικοθεραπεία του και τώρα απολαμβάνει ένα ζεστό τοστ με γάλα στον καναπέ. Στο δεύτερο, να μην ξεχάσει ότι σήμερα στις 6 μ.μ. την περιμένει στα εγκαίνια του μαγαζιού της. Η Έλενα χαμογέλασε. Της φαίνεται σαν όνειρο που η αγαπημένη της φίλη κατάφερε να πραγματοποιήσει το όνειρό της. Θυμήθηκε όταν παρακολουθούσαν μαζί εκείνα τα σεμινάρια μόδας με πόσο πάθος ρουφούσε κάθε λέξη που άκουγε. Την ίδια στιγμή, θυμήθηκε και πόσο πολύ άρεσε στην ίδια να ζωγραφίζει πάνω σε υφάσματα. Τώρα βέβαια πως έμπλεξε με την

τράπεζα ενώ κατά βάση ήταν πάντα ένας αθεράπευτος καλλιτέχνης, ακόμα να το καταλάβει. Δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει τη σκέψη της όταν την κάλεσε η γραμματέας του προϊσταμένου της, στο γραφείο του. Το χαμόγελο της εξαφανίστηκε σε δευτερόλεπτα και σε λίγο βρέθηκε μπροστά του.

“Ξέρετε κυρία Ζυρούνη, σας κάλεσα σήμερα εδώ δυστυχώς για να σας ανακοινώσω ότι η τράπεζα έχει αποφασίσει τη διακοπή της συνεργασίας μας. Η μείωση του προσωπικού θα γίνει σε όλα τα υποκαταστήματα σε μια προσπάθεια συρρίκνωσης των εξόδων της...” Η Έλενα εξακολουθούσε να τον κοιτάζει ανέκφραστα, ο ήχος της φωνής του είχε πλέον χαθεί. Κοίταξε αφηρημένα έξω από το παράθυρο και πρόσεξε ότι ο άνεμος είχε πλέον κοπάσει, ενώ ένας όμορφος ήλιος φώτιζε το άλσος. Το φανάρι ρύθμιζε ξανά την κυκλοφορία στους δρόμους και η επαναφορά στην κανονικότητα φαίνεται πως επιτέλους είχε επέλθει.

Κεφάλαιο 5

Η ΩΡΑ ΤΩΝ ΕΓΚΑΙΝΙΩΝ ΕΙΧΕ ΦΤΑΣΕΙ, η Άννα από νωρίς το απόγευμα ήταν στο μαγαζί της προσπαθώντας να φροντίσει και την τελευταία λεπτομέρεια. Λόγω των καιρικών συνθηκών και της πολύωρης διακοπής του ρεύματος, η ευχάριστη αυτή ημέρα μετατράπηκε σε μια αγχωτική περιπέτεια. Όμως, η Άννα Μπερίτση, ήταν ένας εξαιρετικά αισιόδοξος άνθρωπος, που δύσκολα το έβαζε κάτω ακόμα και όταν οι συνθήκες ήταν μάλλον δυσοίωνες για εκείνη. Επειδή τα εγκαίνια γίνονταν καθημερινή, είχαν συμφωνήσει να ξεκινήσουν να μαζεύονται νωρίς το απόγευμα, για να μπορέσουν να απολαύσουν μερικές ώρες παρέα, με μουσική, φαγητό και κουβέντα ενώ θα έβλεπαν παράλληλα και τις νέες δημιουργίες της Άννας. Από τους πρώτους που έφτασε εκεί, ήταν η Μάνια με δύο ακόμα φίλες της και ενώ ο κόσμος συγκεντρωνόταν, η Άννα πρόσεξε ότι η Έλενα, δεν είχε ακόμα εμφανιστεί.

Σχεδόν όλη η γειτονιά βρέθηκε στα εγκαίνια. Άνθρωποι που μπορεί να βλέπεις καθημερινά και να μην ανταλλάζεις υπό άλλες συνθήκες ούτε μια καλημέρα, ήταν τώρα εκεί, δηλώνοντας την υποστήριξή τους στη νέα αυτή επιχειρηματική προσπάθεια. “Στη δύναμη της γειτονιάς” ακούγεται να λέει κάποιος τσουγκρίζοντας ένα ποτήρι. Η Άννα, τηλεφωνεί στην Έλενα. “Γιατί αργείς;” Η Έλενα της λέει όσα προηγήθηκαν νωρίτερα στην τράπεζα και εκείνη γελώντας της απαντά: “Μα αυτό είναι πραγματικά ΤΕ-ΛΕΙ-Ο! Επιτέλους θα δουλέψουμε μαζί. Ξέρεις πόσο αγαπώ τα σχέδιά σου. Σε περιμένω να τα πούμε. Μην αργείς ε;”

και κλείνει γρήγορα το τηλέφωνο για να μην αφήσει κανένα περιθώριο αντίστασης αλλά και για να σερβίρει λίγο ακόμα κρασί σε έναν καλεσμένο της.

Ο ήλιος πλέον έχει αποτραβηχτεί. Στο απέναντι πεζοδρόμιο διακρίνεται από μακριά, η Χριστίνα Δρανά, να διασχίζει με βήματα αργά τη διάβαση από το φανάρι με κατεύθυνση προς στο δρομάκι που οδηγεί στο άλσος. Κρατάει στα χέρια της σακούλες και πιατάκια για να ρίξει το φαγητό -που άργησε λιγάκι σήμερα-, στις αγαπημένες της γάτες. Αυτές μόλις βλέπουν από μακριά τη σιλουέτα της, τρέχουν βιαστικά κοντά της και την περικυκλώνουν νιαουρίζοντας, με τις ουρές τους όρθιες. Ο ουρανός, έχει πλέον μαυρίσει, η μεγάλη λάμπα στον κήπο του Πολιτιστικού Κέντρου έχει ήδη ανάψει. Η ώρα πήγε οκτώ μ.μ.

B.2 Τίτλος Παρωδίας: Η Γενική Συνέλευση

Η Ελευθερία Αναγνώστου θέλει να βγει έξω για να αγοράσει ένα νέο βιβλίο, πρακτικών για τη Γενική Συνέλευση που θα γίνει το ίδιο βράδυ.

Είναι 7:30 το πρωί. Δεν σηκώθηκε και με πολύ καλή διάθεση σήμερα. Κοιμήθηκε πάλι αργά το προηγούμενο βράδυ προσπαθώντας να τελειώσει ακόμα ένα κεφάλαιο, από το νέο της βιβλίο ώστε να μπορέσει να το στείλει μέχρι αύριο στον εκδότη της που την έχει τρελάνει στα τηλέφωνα. Είναι μια επίμονη φάρα, σκέφτηκε όλοι οι εκδότες, που δεν αφήνουν στιγμή τον συγγραφέα να τεμπελιάσει, ειδικά αν αυτός, καταφέρνει να γεμίζει τα ταμεία τους, όπως εκείνη. Της φάνηκε αστεία αυτή η σκέψη και έσπευσε να τη σημειώσει σε ένα σκληρόδετο τετράδιο που έχει για τέτοιες περιπτώσεις. Που ξέρεις; Ίσως αυτή η φράση κάπου να της φανεί χρήσιμη και να την αξιοποιήσει. Έτσι είναι όλοι σχεδόν οι συγγραφείς, προσπαθούν να αδράξουν τη στιγμή της έμπνευσης με κάθε τρόπο, γιατί η αλήθεια είναι πως αυτή δεν έρχεται κατά παραγγελία όποτε τη θελήσουν. Από τις 7 το πρωί, χτυπούσαν τα 3 ξυπνητήρια του διπλανού της. Τόσα χρόνια που μένει δίπλα της, δεν κατάφερε να καταλάβει ποτέ γιατί ενώ τα βάζει να χτυπούν μανιασμένα ανά 5 λεπτά, σηκώνοντας τους πάντες στο πόδι, ο ιδιοκτήτης τους ποτέ δεν θα βάλει την καφετιέρα του να δουλέψει πριν τις 11 π.μ. Κοίταξε στον κήπο και σκέφτηκε ότι τελικά δεν συμπαθεί τα σκυλιά. Την ενοχλεί το γαύγισμα, τα ποδοβολητά τους πάνω στα ξύλινα πατώματα. Δεν ήταν πάντα έτσι τα πράγματα, όμως το τελευταίο διάστημα, η διάσπαση της προσοχής της την έχει εξαντλήσει. Τα σκυλιά, είναι ένα μέσο διάσπασης, όσο και να μην θέλει να το παραδεχτεί κανείς δημόσια, για να μην τον χαρακτηρίσουν, ως μη φιλόζωο. Δεν θέλει το κακό τους, απλά δεν της αρέσει να την ενοχλούν. Την έχει αγχώσει κάπως η Γενική Συνέλευση που έχει οργανώσει ως διαχειρίστρια σήμερα το βράδυ στις 8:30 μ.μ. Είναι ένα απαραίτητο κακό που δύσκολα μπορείς να αποφύγεις αν επιλέξεις να ζεις όπως εκείνη, σε πολυκατοικία. Μένει σε αυτή την πολυκατοικία της οδού Μυρσίνης, στο νούμερο 18 τα τελευταία 50 χρόνια. Μπορεί να πει κανείς, ότι ίσως και να είναι η παλαιότερη εν ζωή ιδιοκτήτης. Αυτό το “εν ζωή” της έφερε ένα πικρό μειδίαμα στα χείλη.

Της αρέσει αυτή η γειτονιά, είναι γεμάτη με γνώριμα πρόσωπα όπως της κυρίας Ελένης Ζιώγα, του δευτέρου ορόφου, την οποία συναντάει συχνά και ανταλλάζουν τις καλημέρες τους στο γωνιακό μανάβικο. Έχει τόσα θέματα να προλάβει σήμερα σκέφτεται, καθώς μπαίνει μέσα στο αγαπημένο της βιβλιοπωλείο. Της αρέσει να χαζεύει τις καινούργιες

εκδόσεις των βιβλίων και τα δεκάδες χρηστικά αντικείμενα αλλά και όλα εκείνα τα εργαλεία της δουλειάς της όπως τα στυλό, τα μολύβια και τις γόμες. Όμως σήμερα, δεν υπάρχει χρόνος για τέτοια. Η ώρα έχει πάει ήδη 10:00 π.μ. και έχει ένα σωρό δουλειές να τακτοποιήσει. Βγαίνοντας από το βιβλιοπωλείο συναντάει τον Ιάκωβο, τον νεαρό φοιτητή και gamer του ισογείου. Ότι πρόβλημα έχει με την τεχνολογία στον Ιάκωβο απευθύνεται. Βέβαια και εκείνη, όταν είχε σπάσει το πόδι του παίζοντας μπάσκετ, τον φρόντισε για δύο ολόκληρους μήνες σαν να ήταν δικό της παιδί. Αν δεν τους χώριζαν τόσες δεκαετίες, θα μπορούσαν να είναι δύο πολύ καλοί φίλοι. Ο Ιάκωβος, μένει στο ισόγειο με τη Βελίνα και τον σκύλο του τον Mister, ο οποίος ποτέ δεν γαυγίζει, παρά κοιμάται πάντα πίσω από την πόρτα του μικροσκοπικού του διαμερίσματος με αποτέλεσμα όταν εκείνος επιστρέφει από τη σχολή του να δυσκολεύεται να μπει μέσα. Όταν είσαι νέος, έχει μεγάλο γούστο το σε πόσα λίγα τετραγωνικά μπορείς να νιώσεις την απόλυτη ελευθερία. Το διαμέρισμα του Ιάκωβου δεν είναι πολύ μεγαλύτερο από τα 30 τετραγωνικά και όμως μέσα εκεί όπως μου έχει πει και ο ίδιος, αισθάνεται πάντα σαν άρχοντας. Ίσως τελικά το να ζει κανείς μακριά από τον στενό οικογενειακό κλοιό, να μεγαθύνει τη διάσταση του χώρου που μένει. Ίσως η οικογένεια να απορροφά ή να καταλαμβάνει με κάποιο τρόπο τα όρια της ιδιωτικότητας των μελών της, προκαλώντας ένα αίσθημα ασφυξίας. Η ώρα πήγε 11 και σκέφτεται ότι ακόμα δεν έχει τελειώσει με τις τηλεφωνικές επιβεβαιώσεις όσων ιδιοκτητών τελικά θα παρευρεθούν σήμερα, στη Γενική Συνέλευση της πολυκατοικίας. Ακόμα δεν της έχει απαντήσει η Ελπίδα Ζώη, η δικηγόρος από τον δεύτερο και ο Αντώνης Βελισσάρης, ο μοναχικός τύπος του πέμπτου.

Για ένα λόγο που δεν μπορεί να εξηγήσει, από την ώρα που άνοιξε τα μάτια της σήμερα, νιώθει ένα περίεργο βάρος. Είναι σαν ένας κακός οιωνός που έρχεται απρόσκλητος και εισβάλλει απειλητικά στη σκέψη μας.

Η επιστροφή της στο σπίτι, της επιφύλασσε μια παράξενη έκπληξη. Ο Αντώνης Βελισσάρης ιδιοκτήτης του πέμπτου ορόφου της είχε αφήσει μήνυμα στον τηλεφωνητή της. “*Θα παραβρεθώ*” της έλεγε. “*Ευκαιρία να σας δω μετά από τόσα χρόνια*”. Τίποτε άλλο, μόνο αυτό το λιτό και σύντομο μήνυμα. “*Θα παραβρεθώ*”. Πάνε κοντά έξι χρόνια από τότε που έφυγε από την πολυκατοικία. Αμέσως μετά από εκείνο το τρομερό ατύχημα που στοίχισε τη ζωή εκείνης της τραγουδίστριας από το εξωτερικό. Ο Αντώνης Βελισσάρης, δούλευε για χρόνια ως ατζέντης σε δισκογραφική εταιρεία, έτσι συχνά φιλοξενούσε στο οροφδιαμέρισμα του πέμπτου, καλλιτέχνες από τη διεθνή μουσική σκηνή. Η αλήθεια είναι ότι μας άρεσε να τους βλέπουμε να μπαίνουν βγαίνουν στη πολυκατοικία. Έδιναν ένα χαρούμενο χρώμα στη βαρετή

μας καθημερινότητα. Όταν δεν φιλοξενούσε κάποιο καλεσμένο, νοίκιαζε το διαμέρισμα σε γκρουπ που ήθελαν να κάνουν είτε διακοπές είτε κάποια νέα συνεργασία στην Ελλάδα και ήθελαν να απολαύσουν την ιδιωτικότητά τους για κάποιο διάστημα, μακριά από τα φώτα της δημοσιότητας και τα ξενοδοχεία. Βέβαια, στην πολυκατοικία μας όπως και σε κάθε άλλη πολυκατοικία η ιδιωτικότητα ήταν μια έννοια άγνωστη. Αλλά αυτό δεν είχε και τόση σημασία. Η Ελευθερία, κάλεσε τον εκδότη της και ζήτησε μια μικρή παράταση μέχρι αύριο για να προλάβει να ολοκληρώσει το κεφάλαιο που περιμένει.

Η καλεσμένη του Βελισσάρη, ήταν μια πολύ γνωστή αγγλίδα, τρανς μουσικός με αρκετές υποψηφιότητες για Grammy. Για να είμαι ειλικρινής τότε δεν γνώριζα τι σήμαινε ο όρος τρανς. Έψαξα στο λεξικό για να καταλάβω την έννοιά της. Η Anni, έτσι την φώναζαν, ήταν μια πολύ ιδιαίτερη παρουσία που σίγουρα δεν πέρναγε απαρατήρητη. Έμοιαζε με ένα πλουμιστό παγώνι και θυμάμαι ακόμα πόσο εντύπωση μου είχε κάνει ο τρόπος που γελούσε καθώς ανέβαινε με τα υπόλοιπα μέλη του γκρουπ της, στο ασανσέρ της πολυκατοικίας. Ενώ η μνήμη με βομβαρδίζει σήμερα με όλο αυτό το παρελθόν, πρόλαβα και έγραψα απάνω στο βιβλίο των πρακτικών που αγόρασα νωρίτερα, τη διεύθυνση της πολυκατοικίας με καλλιγραφικά γράμματα. Πόσες φορές δεν είχε χτυπήσει τα χέρια μου ο δάσκαλος με εκείνο το χάρακα όποτε μου ξέφευγε κάποιο μπαστούνάκι. Ακόμα και σήμερα, αν τύχει να κάνω κάποιο λάθος όπως γράφω, κοιτάζω έντρομη δεξιά και αριστερά μη μου έρθει καμιά ματσουκιά από το πουθενά.

Το βράδυ του μοιραίου ατυχήματος είχε πανσέληνο. Οι ένοικοι του πέμπτου ορόφου οργάνωναν από νωρίς ένα πάρτι πάνω στη ταράτσα για να την γιορτάσουν. Έκαναν όλα τα προβλεπόμενα. Ενημέρωσαν την πολυκατοικία, ζητώντας την κατανόησή μας για την όποια αναστάτωση θα προκαλούσαν. Ο Αντώνης Βελισσάρης ήταν παρών στο πάρτι αυτό. Η ώρα πήρε 2:00 μ.μ. και σκέφτομαι ότι δεν πρέπει να ξεχάσω να κατέβω στον κήπο το απόγευμα για έναν τελικό έλεγχο μήπως και έχω αμελήσει κάτι να καταγράψω. Τώρα που το σκέφτομαι είναι και το κόψιμο των δέντρων που θα πρέπει να φροντίσουμε άμεσα πριν προλάβει και σπάσει κανένα κλαδί και χτυπήσει κάποιο περαστικό. Και τα σκουπίδια φυσικά. Να μην αδειάζουν τις αποθήκες από τα μπάζα γεμίζοντας τα πεζοδρόμια με ρούχα και ηλεκτρικές συσκευές. Συχνά, δεν υπάρχει ούτε ένα εκατοστό κενό, στο πεζοδρόμιο και αναγκάζονται οι ένοικοι να βγαίνουν στο δρόμο για να διασχίσουν εκείνο το τμήμα του δρόμου. Δεν μπορεί να συνεχιστεί άλλο αυτό. Η Ελευθερία θυμήθηκε ότι η φασαρία που έκαναν οι συμμετέχοντες στο πάρτι ήταν πολύ έντονη ειδικά μετά τις 12 το βράδυ που η επίδραση του ποτού όπως υποθέταμε όλοι ήταν πολύ μεγάλη. Η μουσική ήταν στη διαπασών, οι φωνές,

ίσως και κάποιοι καυγάδες δεν έλεγαν να κοπάσουν. Στις 4 τα ξημερώματα μια στριγκλιά και ένας γδούπος μας έκαναν όλους να πεταχτούμε από τα κρεβάτια μας. Η Anni, όπως είπαν την άλλη μέρα στα κανάλια και έγραψαν στις εφημερίδες προσπαθώντας να δει την πανσέληνο, έχασε την ισορροπία της και έπεσε στο κενό από την ταράτσα της δικής μας πολυκατοικίας. Ήταν μόλις 29 χρονών και μια πολλά υποσχόμενη καλλιτέχνης. Κάθε φορά που θα την φέρω στο μυαλό μου σκέφτομαι ότι η ζωή μπορεί να χαθεί σε μία μόνο στιγμή. Είναι σαν το νήμα στον ιστό μιας αράχνης. Ένα ευαίσθητο νήμα που μπορεί ανά πάσα στιγμή να κοπεί. Ο Αντώνης Βελισσάρης, ήταν παρών στο τραγικό αυτό συμβάν και ποτέ δεν κατάφερε να συνέλθει από το σοκ που υπέστη εκείνο το ξημέρωμα. Δεν επέστρεψε ποτέ ξανά στην εργασία του. Συχνά τον έβλεπαν στο πάρκο να μένει ακίνητος χωρίς να έχει ακριβή αίσθηση του που βρίσκεται κοιτώντας για ώρες τον ουρανό. Η κόρη του πάντα στεκόταν δίπλα του σε αντίθεση με τη σύζυγό του που τον εγκατέλειψε λίγους μόλις μήνες μετά τη τραγική αυτή νύχτα. Έτσι είναι όμως. Μόνο τις επιτυχίες θέλει να φωνάζει κάποιος. Τις αποτυχίες, μας έχουν μάθει να τις κρύβουμε κάτω από το χαλί της ψυχής μας.

Ήταν γύρω στις 5:00 το απόγευμα όταν ακούστηκαν ξαφνικά στη γειτονιά οι σειρήνες των αυτοκινήτων. Σε κανέναν όμως από τους αυτήκοες μάρτυρες δεν ήταν απόλυτα ξεκάθαρο το τι αυτοκίνητα μπορεί να ήταν αυτά. Θύμιζαν και ταυτόχρονα δεν θύμιζαν σειρήνες ασθενοφόρου. Από κάποιο μπαλκόνι του δευτέρου ορόφου, μια ανδρική φωνή σαν να είπε ότι ίσως και να ήταν κάποιο πυροσβεστικό όχημα. Αντανακλαστικά, μερικά κεφάλια που βρίσκονταν επίσης σε άλλα μπαλκόνια, της ίδιας πολυκατοικίας, έστριψαν ταυτόχρονα ψηλά στον ουρανό, για να εντοπίσουν λες σήματα καπνού. Ήταν κάπως αστείο να το βλέπει κανείς από μακριά αυτό, συγχρονίζονταν σαν να ήταν όλοι μαζί, στο ίδιο μπαλκόνι συζητώντας το ίδιο θέμα. Η ώρα πήγε 5:15 μ.μ. και ακόμα δεν έχει φανεί να περνάει τίποτα κάτω στο δρόμο. Σιγά σιγά μπήκαν μέσα στα σπίτια τους και οι τελευταίοι περίεργοι των μπαλκονιών, ίσως και λιγάκι απογοητευμένοι που δεν κατάφεραν να σπάσουν την μονοτονία τους, με μια στιγμή έντασης, που θα τους συγκλόνιζε. Σκέφτηκε τότε η Ελευθερία, ότι μερικές φορές οι άνθρωποι γύρω μας μοιάζουν να διψούν για δράμα. Λες και οι πονεμένες ιστορίες με μοιραία κατάληξη να λειτουργούν σαν ένα είδος οξυγόνου που τους βοηθά να συνεχίζουν το ατέλειωτο μακροβούτι τους μέσα στον βαρετό ωκεανό της καθημερινότητας.

Είναι πραγματικά εντυπωσιακό, το πόσο αδιάκριτοι μπορεί να γίνουν ακόμα και άθελά τους, οι άνθρωποι που συμβιώνουν σε τόσο κοντινή απόσταση, όπως αυτή που δημιουργείται στα στενά πλαίσια μιας πολυκατοικίας, σκέφτηκε η Ελευθερία καθώς ντάνιαζε στο τραπεζάκι της εισόδου τα βιβλία των πρακτικών, κάποιες παλιότερες αποφάσεις, το συμβόλαιο της

εταιρείας καθαρισμού, στυλό και ένα μπλοκ για σημειώσεις. Απόρησε για την προέλευση αυτής της σκέψης αφού, δεν ήταν μαζί της άλλος στο σπίτι για να την πυροδοτήσει. Αμέσως μετά, κοίταξε φευγαλέα ψηλά στο ταβάνι. Με αυτή τη ακούσια αντανάκλαστική κίνησή της ήταν σαν να πίεζε τον εαυτό της για να θυμηθεί κάτι που παρά την καλά μελετημένη προετοιμασία της, πιθανόν να είχε ξεχάσει να προσθέσει πάνω στη ντάνα των υλικών της συνέλευσης, κάτι που είχε αμελήσει και ίσως ήταν σημαντικό. Αντί γι' αυτό όμως, στο μυαλό της ήρθε και σφήνωσε ένας θρυλικός καυγάς ανάμεσα σε εκείνο το νιόπαντρο ζευγάρι του τρίτου, καμιά δεκαριά χρόνια πριν. Το διαμέρισμά τους, αμέσως μετά το διαζύγιο, πουλήθηκε στον Μάριο Ελευθερίου, συνταξιούχο στρατιωτικό, και μένει από τότε αυτός εκεί, μαζί με τη γυναίκα του τη Μαρίνα. Ποτέ δεν έχουν ακουστεί να μαλώνουν μεταξύ τους ή έστω και να διαφωνούν. Μετά από τόσα χρόνια γάμου ακόμα δεν έχω κατασταλάξει στο αν μια ήσυχη συμβίωση χωρίς εντάσεις σηματοδοτεί την αρμονία ή επισφραγίζει την αδιαφορία ανάμεσα σε ένα ζευγάρι. Η Ελευθερία, θυμήθηκε ότι σε εκείνο τον καυγά, 10 χρόνια πριν, είχε έρθει πάλι ο ήχος μιας σειρήνας. Ασθενοφόρου αυτή τη φορά, για να μεταφέρει αιμόφυτη, από το ξύλο που είχε δεχτεί, την άτυχη γυναίκα, η οποία όπως είχαν μάθει οι ένοικοι της πολυκατοικίας αργότερα, νοσηλεύτηκε για μήνες στο νοσοκομείο. Κλαίρη ήταν το όνομά της και είχε καταγωγή από τη Ρουμανία όπως και ο άντρας της.

Σε μια πολυκατοικία, η καθημερινότητα μοιάζει συχνά σαν τη ζωή σε ένα κοινόβιο, με πάρα πολλούς ανθρώπους που ίσως και να αντιπαθείς. Όλοι ως δια μαγείας, ξέρουν τα πάντα για όλους. Η ιδιωτικότητα, είναι ένα φράγμα προστασίας για την ψυχική ισορροπία κάθε ανθρώπου και σε μια πυκνοκατοικημένη πολυκατοικία όπως είναι η δική τους αυτό το φράγμα παραβιάζεται συστηματικά. Η ώρα πήγε 6:30 μ.μ., το τηλέφωνο διέκοψε απότομα τις σκέψεις της κυρίας Αναγνώστου.

Είναι η Μαρίνα Ιωάννου, η κόρη του Αντώνη Βελισσαρίου. Της είπε ότι βρήκε τον πατέρα της σήμερα το απόγευμα στο σπίτι του νεκρό. Είχε πρόβλημα με την καρδιά του το οποίο επιδεινώθηκε μετά το ατύχημα. Τους τελευταίους μήνες, είχε χάσει κάθε ενδιαφέρον για τη ζωή και είχε σταματήσει να παίρνει τη φαρμακευτική του αγωγή.

Ειδοποίησε το ασθενοφόρο να έρθει να τον μεταφέρει στο νοσοκομείο. Η κυρία Αναγνώστου σοκαρίστηκε πολύ στο άκουσμα αυτής της είδησης και απομονώθηκε στο δωμάτιό της για αρκετή ώρα προσπαθώντας να συνέλθει. Αισθάνθηκε ότι ίσως δεν έπρεπε να ζητήσει να παραστεί στη Γενική Συνέλευση. Ενώ ήξερε πόσο βεβαρημένη ήταν η υγεία του ίσως δεν έκανε ότι περνούσε πραγματικά από το χέρι της για να τον προστατέψει.

Οι ώρες μέχρι τη συνέλευση κύλησαν πολύ γρήγορα. Τα θέματα συζητήθηκαν με την σειρά που είχαν αναρτηθεί στον πίνακα ανακοινώσεων και γύρω στις 9:30 μ.μ. ένας-ένας από τους ιδιοκτήτες άρχισε αφού χαιρετούσε τους υπόλοιπους να απομακρύνεται. Η κυρία Ελευθερία, έμεινε μαζί με τον Ιάκωβο στο τέλος. Τον κράτησε να της αλλάξει το μελάνι του εκτυπωτή και να του δώσει ένα τάπερ με τυρόπιτα που του είχε φυλάξει, για να τον ευχαριστήσει. Γύρω στις 10:30 μ.μ. ξεκίνησε πάλι να γράφει. Το βλέμμα της συχνά ανέβαινε μέχρι το ταβάνι φέρνοντας στο μυαλό της όλα όσα συνέβησαν κατά τη διάρκεια της ημέρας και στον κύριο Βελισσάρη. Πρέπει να κάνει γρήγορα, το πρωί πάλι θα την τρελάνει στα τηλέφωνα ο εκδότης της.

Συμπεράσματα

Σε σχέση με το σύνολο των μυθιστορημάτων που καθημερινά βγαίνουν σε κυκλοφορία σε όλο τον κόσμο, τα μυθιστορήματα της μιας ημέρας είναι αναλογικά αρκετά περιορισμένα αν και θεματικά εστιάζουν σε ιδέες και σκέψεις που απασχολούν την πλειοψηφία όλων των ανθρώπων. Θα ήταν ίσως βοηθητική η συστηματικότερη μελέτη αυτής της λογοτεχνικής φόρμας ώστε το πλήθος των πληροφοριών που θα μπορούσαμε να αντλήσουμε να ήταν πολύ πιο πλούσιο από αυτό που διαθέτουμε σήμερα. Αν λάβουμε υπόψιν μας ότι μέσα στο χρονικό φάσμα της μιας ημέρας τα πάντα μπορεί να συμβούν ο πλούτος των παραγόντων που θα μπορούσαν να επιδράσουν τα τελικά κείμενα είναι αρκετά μεγάλος.

Στη συγκεκριμένη εργασία επικεντρώθηκα στον εντοπισμό, την καταγραφή και τον σχολιασμό του τρόπου που οι παράγοντες χρόνος και χώρος με την ευρεία τους έννοια χρησιμοποιούνται από τις συγγραφείς των δύο λογοτεχνικών κειμένων που χρησιμοποίησα ως βάση για την άντληση παραδειγμάτων. Τόσο η Virginia Woolf στο *Η κυρία Ντάλογουέη* (1925) όσο και Rachel Cusk στο *Άρλιγκτον Πάρκ* (1996) κάνουν χρήση των δύο παραγόντων και διαφοροποιούνται στον βαθμό έντασης στη χρήση τους. Η Woolf εστιάζει περισσότερο στο χρόνο ενώ η Cusk εστιάζει περισσότερο στον χώρο. Αν και διαφέρει ο τρόπος που παρουσιάζεται η καθημερινότητα των ηρώων της Virginia Woolf με την καθημερινότητα που αντιμετωπίζουν οι ηρωίδες της Rachel Cusk, ανάμεσα στα δύο έργα υπάρχουν αρκετές συγκλίσεις. Ένα κοινό χαρακτηριστικό των ηρωίδων για παράδειγμα και των δυο συγγραφέων είναι η μοναξιά που αισθάνονται και η αίσθηση ότι εκλαμβάνονται από τον περίγυρό τους ως αόρατες οντότητες που έχουν ως βασικό τους ρόλο την ικανοποίηση των άλλων και όχι του εαυτού τους.

Η περιγραφή της καθημερινότητας έχει τεράστιες λογοτεχνικές δυνατότητες και ανοίγει τον δρόμο για πλήθος καινοτόμων τεχνικών όπως η μικρογραφία της ιδιωτικής ζωής των χαρακτήρων και τα μικρά θαύματα της συνηθισμένης ζωής. Η νεο-μοντερνιστική μυθοπλασία της Cusk πατάει πάνω στα γερά θεμέλια του μοντερνισμού και της λυρικής μυθοπλασίας που χάραξε η Woolf.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Berzircilioğlu S. (2009). The rhythm in the corridors of Virginia Woolf's mind, World Conference on Educational Science 2009. Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2021, από <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042809001402>

Βιρτζίνια Γ. Η κυρία Ντάλογουεη, (μτφ.Κερεβάντη Δ., Βαλούρδος Γ.), Εκδόσεις Γράμματα

Bryony R. (2016). A Day's Time: The One-Day Novel and the temporality of the everyday. Ανακτήθηκε 15 Οκτωβρίου 2021, από <https://cutt.ly/AlsGnax>

Boileau P. N. (2013). Introduction, E-rea [En ligne], 10.2, Kay Boyle / Rachel Cusk: (Neo)Modernist Voices. Ανακτήθηκε 15 Νοεμβρίου 2021, από <https://doi.org/10.4000/erea.3190>

Boileau P. N. (2013). Introduction to Dossier on Rachel Cusk, E-rea [En ligne], 10.2, Kay Boyle / Rachel Cusk: (Neo)Modernist Voices. Ανακτήθηκε 15 Νοεμβρίου 2021, από <http://erea.revues.org/3190>

Duras M. (2017). Moderato Cantabile, (μτφ. Μαραγκόπουλος Α.), Εκδόσεις Τόπος

Garrett M. (2018). The Cambridge companion to Narrative Theory, Cambridge University Press, 1st Edition

Καρακάκη Κ., Σπυριδοπούλου Μ., Κοτελίδης Γ. (2015). Ιστορία και θεωρία των λογοτεχνικών γενών και ειδών. Παραδείγματα και εφαρμογές, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου 2021, από <https://cutt.ly/GlsGhHm>

Κασκ Ρ. (2007). Άρλινγκτον Πάρκ, (μτφ. Ιορδάνογλου Κ.), Εκδόσεις Τόπος

Κωστή Κ. (1997). Revenue des Edudes NEO-Helleniques, 1997/VI2, Εκδόσεις Paris-Athens

Latham M. (2020). Variations on Mrs. Dalloway: Rachel Cusk's Arlington Park. Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2021, από <https://journals.openedition.org/erea/3216>

Mariscal Romero P. L. (2014), "A Society"Q An Aristophanic Comedy by Virginia Woolf, Athens Journal of Philology, Issue 2-Pages 99-110. Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2021, από <https://cutt.ly/mlsGpbt>

Randal B (2016). A day's time: the one-day novel and the temporality of the everyday, New Literary History, 47(4), pp. 591-610. Ανακτήθηκε 15 Νοεμβρίου 2021, από <https://www.jstor.org/stable/44505266>

Parey A. (2013). Space Matters in Rachel Cusk's Arlington Park, E-rea [En ligne], 10.2, Kay Boyle / Rachel Cusk: (Neo)Modernist Voices. Ανακτήθηκε 15 Νοεμβρίου 2021, από <http://journals.openedition.org/erea/3192>

Pier J. (2018). Parody as a Practice for Postmodernity, Recent Trends in Narratological Research, Presses Univetsitaires Francois-Rabelais. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2021, από <http://books.openedition.org/pufr/3960?lan=en>

Πελεgrίνης Θ. (2004). Λεξικό της φιλοσοφίας, οι έννοιες, οι θεωρίες, οι σχολές, τα ρεύματα και τα Πρόσωπα / Εξάγλωσση Ορολογία, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

Phelan J. and Rabinowitz J. P. (2005). A companion to Narrative Theory, Blackwell Publishing, 1st Edition

Sharma P. (2017). Structural Patterns of Mrs. Dalloway by Virginia Woolf, National Journal of Multidisciplinary Research and Development. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2021, από <https://cutt.ly/K1sG0I4>

Travers M. (2005). Εισαγωγή στη Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία από τον Ρομαντισμό ως τον Μεταμοντερνισμό, (μτφ. Ναούμ Ι., Παπαηλιάδη Μ.), Εκδόσεις Βιβλιόραμα, 1η Έκδοση

Τζόυς Τ. (1990). Οδυσσέας, (μτφ. Καψάσκης Σ.), Εκδόσεις Κέδρος, 20η Έκδοση

Χαραλαμπίδης Α. (2007). *Η τέχνη του Εικοστού Αιώνα. Η μεταπολεμική περίοδος*, Εκδόσεις University Studio Press, 3η Έκδοση

Watanabe K. (1973), *Time in Mrs. Dalloway*, Osaka University Knowledge Archive: OUKA. Ανακτήθηκε 16 Δεκεμβρίου 2021, από <https://ir.library.osaka-u.ac.jp/repo/ouka/all/>

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.